

Kapitel 6 – Qaleriissaaraluni ...

pilersaarusiormut atatillugu

avatangiisinik nalilersuinerup

nalunaarusiormerani

(SMV 2007 nalunaarusiaq – KN)

Kikkunnut tamanut tusarniaaneq
10. december 2007-imiit
15. januar 2008-mut

Alumiiniumik projekteqarnermut atatillugu
Namminersornerullutik Oqartussat
SMV pillugu
suleqatigiissitaannit suliarineqartoq

Versioni: 9. december 2007

Namminersornerullutik Oqartussat
Nuuk, 10. december 2007

Imai

1	EQIKKAANEQ	3
1.1	Tunuliaqutaq	3
1.2	Periaaseq paasissutissallu najoqqutarineqartut	3
1.3	Naliliinerit	4
1.4	Avannaa-tungaani kujataa-tungaani inissiinissat assigiinngissusaat	8
2	PILERSAARUTIP/INGERLASSAP NASSUIARNEQARNERA	10
3	PERIAASEQ PAASISSUTISSALLU NAJOQQUTARINEQARTUT	13
3.1	Misissuinissanut nakkutilliinissanullu siunnersuutit	14
4	PILERSAARUSIAMUT NAJOQQUTARINEQARTUT	14
5	PINNGORTITAQ	17
5.1	Uumasut	17
5.1.1	Miluumasut	17
5.1.2	Timmissat	22
5.1.3	Aalisakkat	28
5.1.4	Naasut	30
5.2	Nunap isikkua	32
5.3	Nunap qaavani imeq, tatsit, kuuit kangerluillu	35
6	SILAANNAQ	37
7	KULTURI ITSARNISARSIORNERLU	38
8	PEQQISSUSEQ INNUTTALLU	40
8.1	Peqqissuseq	40
8.2	Silamiinneq piniarnerlu	41
9	SUMIIFFIMMI INERIARTORNEQ INUUSSUTISSARSIUTILLU	42
9.1	Takornariaqarneq	42
9.2	Inuussutissarsiutit allat	43
10	ATUAKKAT NAJOQQUTARINEQARTUT	45

1 EQIKKAANEQ

1.1 Tunuliaqutaq

Kalaallit Nunaata Naalakkersuisuisa amerikarmiut aluminiliorfimmuut ingerlatseqatigiiffiat Alcoa Inc. isumaqatigiissusiorfigisimavaat Kalaallit Nunaanni aluminiumik aatsitsiviliorinissamut ukiumut 350.000 tonsinik suliaqartussamut periarfissat pillugit misissuisoqarnissaannut, kiisalu erngup nukinga atorlugu nukissiorfinnut ataqatigiissunut misissuinissamut tunngatillugu. Misissuinerit taakkua sumiiffinnik qinernissamut kiisalu ingerlassassanut ilusilersuinissanut tunngaviussapput.

Misissuinerit taakkununga atatillugu Namminersornerullutik Oqartussat ataanni Avatangiisinut Pinngortitamullu Pisortaqarfik (APP) aatsitsivimmut, taamatullu erngup nukinganik nukissiorfinnut innaallagissallu ingerlaarfissaannut inissiinissanut periarfissat eqqarsaatigalugit aaqqissuussamik avatangiisinik naliliisitsivoq (AAN). AAN pisat sisamat eqqarsaatigalugit ingerlanneqarpoq, Avatangiisit Pinngortitarlu, Peqqissuseq, Sumiiffimmi ineriartorneq Kulturilu kiisalu aallarniutitut tamakkiisumik AAN, pisat taakkua ataasiakkaarlutik nalunaarusiorfigineqarlutik. Misissuinerit siulliit sisamat Maniitsup Sermiata (Iskappe) kitaatungaanut tamarmut kiisalu Nuup Sisimiullu akornanni aqqummut tunngasuupput (takujuk takutitassiaq 1, q. 10/ilanngussaq 4).

Grontmij/Carl Bro a/s tatsip Tasersiap eqqaani erngup nukinganik nukissiorfiliornissamut pilersaarutinut allarniutitut tamakkiisumik naliliisitsisimavoq. Misissuineq Ujaraannaap/Kangerlussuatsiap, Kangerlussuup Sarfartuullu Kuuata nunataani pivoq (takujuk takutitassiaq 2, q. 12/ilanngussaq 5). Tassani pineqarput erngup nukinganik nukissiorfiliornemit sunniutaasinnaasut, sumiiffimmi tassani pisunut pioreersunut pilersaarutaasunullu sanilliullugit, pingaartumik aatsitassanik piiaanissaq takornariaqarnerlu eqqarsaatigalugit, sumiiffiit taakkua pisunut taamaattunut soqutiginaateqaqimmata.

Erngup nukinga atorlugu nukissiorfiliornissamut Tasersiallu tasiata ingerlaarfiliornissaanut inissiinissamut siunnersuutit sisamat saqqummiunneqarput, Nukissiorfiit Kalaallit Nunaanni Erngup nukinga atorlugu nukissiorfiliorfissatut periarfissat pillugit nalunaarusiaani taaneqartut 07.e-2, 07.e-3 aamma 07.e-4 (takujuk takutitassiaq 2, q.12/ilanngussaq 5).

Avatangiisinut Pinngortitamullu Pisortaqarfiup aallarniinermit 07.e-2 nunap eqqissisimatitaasup Arnangarnup Qooruata nunataa inissiiffissatut peersimavaa. Taamaattumik pilersarusiami uani Sarfartuup Qooruata avannaatungaani sumiiffiit marluk (07.e-2, 07.e-1 aamma 07.e-4) kiisalu kujasinnerusumiittoq Ujaraannaap/Kangerlussuatsiap eqqaani pineqarput (07.e-3).

Namminersornerullutik Oqartussanit nalunaarutigineqarsimavoq Kangerlussuarmi Sarfartuup Kuuata paavani umiarsualiviliortoqassasoq, nukissiorfiliortussatut avannaatungaa kujataatungaaluunniit qinerneqaralarpat.

1.2 Periaaseq paasissutissallu najoqqutarineqartut

Tamakkiisumik AAN nalinginnaasumik naggataasumik nalunaarusiani paasissutissat naliliinerillu imminnut sanilliunneqarisigut pisarput. Unali tamakkiisumik misissuineq misissuinerit allat sisamat pineranni ingerlanneqarpoq, tassa tamakkiisumik misissuinermit paasissutissat naliliinerillu atorneqartussaasut misissuinerit pineqartarlutik. Ingerlaaseq tamanna pitsaasuunngilaq, AAN-illi ingerlanneqarnerani piffissaasuanermi periuseq tamanna atorneqartariaqarsimavoq. Tamatuma aamma nassatarivaa tamakkiisumik misissuineq pisariaqarsimammat misissuinerit sisamat pineqartut inernerinik naliliinnernillu nutaanik tunngaveqanngitsumik.

Periuseq eqqarsaatigalugu tamanna isumaqarpoq tamakkiisumik misissuinerit pineqartuni misissugaareersimasunut sanilliussinikkut nalilinneq pisimammat, tassa atuakkat attuumassuteqartut, nalunaarusiat GIS-miillu paasissutissat tunngavigalugit. Aammattaaq pisortaqarfiit attuumassuseqartut akornanni ataatsimiittoqartarsimavoq, tassa Pinngortitaleriffik, Asiaq A/S, Nukissiorfiit, Greenland Development kiisalu Danmarks Miljøundersøgelser (DMU) Nunattalu Katersugaasivia.

Aammattaaq naliliinerit tunngatillugu Pinngortitamut soqutigisaqartut pillugit DMU ataqatigiissaarinermit peqatigineqarsimavoq, taannaalluni sumiiffimmut pineqartumut Namminersornerullutik Oqartussat siunnersortitut atugaa. Ataqatigiissaarineq pisimavoq naliliinerit naqitami ilanngussanilu uani pineqartuni DMU-p piffissami tassani sunniutitut naliliinerit ataqatigiittuunissaat qulakkeerniarlugu.

Taamatuttaaq kulturikkut piusut sanaartornissanit sunniuteqaatigisinnaasaannut naliliineq Nunatta Katersugaasivianut oqaaseqarfigineqartussatut nassiunneqarsimavoq.

Erngup nukinganik nukissiorfiit, aatsitassarsiornerit, piniarnerit takornariartitsinerillu sunniutigisinnaasaat uuttuutillu allat pisariaqartut ilanngussami 1-imi allanneqarsimapput, uuttuutini ataasiakkaani sunniutit ima allanneqarsimallutik: Soqanngilaq (0), annikitsumik (1), akunnattumik (2) imaluunniit annertuumik (3). Uuttorneqartuni akunnattumiit annertuutut naliliiffigineqartuni sunniutissaat tassungalu ikiorsiissutitut iliuuserineqarsinnaasut nassuiarneqartarput.

1.3 Naliliinerit

Akunnattutut annertuumillu naliliisoqartillugu paasissutissani pigineqartut misissorlugillu naliliiffigineqarnerini pissuseqatigiit/pineqartut allattorneqarsimapput. Taakkua pineqartuni misissueqqinnissanik uppersaasarsuinissanillu piumasaqaatitaqarsinnaapput imaluunniit taasarialinnik ajornartorsiutitaqarpata ikiorsiissutissatut iliuusissanik suliaqarnissanik malitseqartinneqarsinnaallutik.

Tamakkiisumik naliliinermi pissuseqatigiit/pineqartut naliliiffigineqartussat tassaapput:

Tuttut umimmaallu erngup nukinganik nukissiorfiliornernit aamma aatsitassarsiornerit sunnerneqartarput, soorlu aamma piniarneqarnermit takornariaqarnermillu sunnerneqartartut.

Sunniutitut siullertut patsisaatinneqarput erngup nukinganit nukissiorfiliornernit aatsitassarsiornermillu pisumik piniarneqarneruneq takornariqarnerlu, tassa nunat tikikkuminaatsut sanaartornermi tikinneqalersinnaasarmata. Maanna pissutsini atuuttuni paasissutissat amerlanerit tikkuussipput, umimmaat nunamut atugaannut naleqqiullutik amerlaguttut, tassa piniarneqarnerat amerlassusaannut pitsaasuullunilu nalimmassaasuusinnaasoq. Taamaattoqannginneranili amerlassusaat innarlerneqassagarluarpat, ikittunnguuneranni akornusersorneqarnerat piniarneqarnerunerallu amerlassusaannut mianernarnerulersitsissapput.

Erngup nukinganik nukissiorfiliornerni aatsitassarsiornernilu sanaartornernit, silaannakkut angallannerulernikkut, piniarneqarnerulernikkut sukisaarfigineqarnikkullu umimmaat tuttullu akornusersorneqarsinnaasut naliliiffigineqarput.

Illuliornerni akkusinniornerilu sanaartornerit aallartinneqarneranni sumiiffimmi tuttuq umimmaallu agguataarsimaneri sunnerneqarsinnaapput. Sanaartorneq naammassineqareerpat inuit amerlavallaassanngippata uumasut uteqqissinnaapput. Akerlianilli timmisartut qulimiguullillu atsissukkut timmisartut, pinianeqarneruneq sukisaarfigineqarnerunerlu ataavannerusumik tuttuq umimmannillu akornusiisinaanerat naatsorsuutigineqarpoq.

Innaallagissat akkutissaannik, talittarfinnik kiisalu akkusinnerit sanaartornerit aamma umimmaat tuttuq ingerlaarfiinik sunniisinnaapput.

Qasigissat Kalaallit Nunaanni amerlanngillat Kalaallit Nunaanni listemi aappaluttumik allassimasuullutik. Kangerlussuaq kitaani qasigiaqarfiit ikittuinnaangortut avannarpasinnerisarivaat. Siornatigut misissuiffimmi Sarfartuup Kuuata paavani qasigissat qassimasarfeqarsimapput, pinianeqarnerulernerannilli umiatsianillu akornusersorneqarnermit qimagussimagunaput.

Ullumikkut Kangerlussuup mittarfiata ataatungaani kuup Watsonip qoorortaani suli qasigissat qassimasarfeqarput. Tassalu Kangerlussuup kangerluani suli qasigiaqarpoq, taamaattumillu Sarfartuup Kuuata paavata siunissami qasigissanut orniginartunngornissaa ilimanaateqarsinnaavoq, sumiiffik taanna eqqissisimanartuuppat.

Qasigissat ikittuinnaanerat eqqarsaatigalugu Kangerlussuup eqqaata erngup nukinganik nukissiorfiornerup aatsitassarsiornerullu nassatarisaanik sanaartorfigineqarneranit angallaafiulerneranit uumasut taakkua piunnarnissaat ulorianartorsiortinneqarsinnaavoq, uuliakoornep atasiinnaalluunniit toqorartissinnaammagit. Sarfartuup Kuuata paavani uninngaartarfigiusimasumi talittarfiornissaq peqatigitillugu Kangerlussuarmi qasigissat ikiuttuinnaasut amerlassusaasa taamaaginnarnissaannik ulorianartorsiortitsisinnaavoq.

Kalaallit Nunaata nerlia: Kalaallit Nunaat uunga nerlerit ilaannut immikkut akisussaaffeqarpoq taamaallaat Kalaallit Nunaanni piaqqiortarmat, taamaattumillu erngup nukinganik nukissiorfiup sapinngisamik annikinnerpaamik sunniuteqarnissaa pingaaruteqarluni.

Paasissutissat pigineqartut tunngavigalugit nerlerit upernaami uninngaartarfigisartakkaminni ajoqusersorneqarsinnaanerit mianernarnerpaasarpog. Ernup nukinganik nukissiorfiup pilersinneqarneratigut ingerlanneqarneratigullu nerlerit uninngaartarfigiminni

akornusersorneqarsinnaapput, tassa aqqusinniornernit, qulimiguullit annertunerusumik angallannerisigut nuuttut/sulisullu sumiiffimmi annertunerusumik sukisaarsarnerannit ajoqusersorneqassallutik. Nukissiorfeqalerneratigut inuit amerlissutissaat aatsitassanik misissuinernit piaanernillu pissaaq, tassa sunnuteqarsinnaasut taakkua ataatsimoorlutik nerlernik uninngaarfinniittunut ajoqusiisinnaammata.

Nerlernut piffissaq mianernarsinnaasoq alla tassaavoq piaqqereernerup kingorna isanerup nalaa. Isaneq nukimmik annertuumik atuiffiusarpoq taamaanneranilu timmisat ajoqusersorneqarnissamut malussajasuusarput. Paasissutissat maanna pigineqartut tunngavigalugit sumiiffimmi misissorneqartumi isaffeqarneranik takussutissaqanngilaq. Taasariaqarporli paasisat kingorna nalileeqqissaarnissamut annertusarneqarnissaat pingaaruteqarmat.

Toornaviarsuit Kalaallit Nunaanni ima ikitsigipput allattorsimaffimmi aappaluttumi “uloriarnartorsioqqajaasutut” nalilernerqarsimallutik, taamaattumillu piaqqiorfimminni sapinngisamik illersorneqartariaqarlutik. Toornaviarsuit Arnangarnup Qooruani piaqqisarneri ilimanarput, tamannali ukiuni kingullerni uppersineqarsimanngilaq. Toornaviarsuit piaqqiorfimmi nalaani inunnit, timmisartunit qulimiguulinnillu atsissukkoortunit akornusersorneqarnissaminut mianernartuupput. Avannaa-tungaani kujataa-tungaani tamani erngup nukinganit nukissiorfiliornermi angallanneruneq pissaaq, tassa Kangerlussuarmi umiarsualivimmiit Arnangarnup Qoorua qanillillugu ingerlaartoqartartussaammat.

Ujaraannaap/Kangerlussuatsiap eqqaani kujataatungaani erngup nukinganik nukissiorfiliussagaanni, tassani Sarfartuup Kuuanut siltimik ingerlaartoqarunnaartillugu, toornaviarsuit piaqqiornissaminut pitsaannerusunik atugassaqalersinnaapput, tassa Sarfartuup Kuuata ilarujussuani imeq mingoqannginnerulissammat. Aamma avannaa tungaani inissiinerup, 07.e-4-mi, kingunerissavaa Sarfartuup Kuuata ilarujussuanik mingoqannginnerulersitsineq.

Appa taateraarl Kangerlussuatsiami, nunallu misissukkap eqqannguani piaqqiortarput. Appat sumiiffiup misissukkap avatinnguani piaqqisarput, tamakkiisumilli misissuinnermut tapunneqarsimalluni ikiliartortoqarmat Kalaallillu Nunaat appamik nakkutilliinissamut aqutsinissamullu pisussaaffeqarmat. Peqatigitillugu appa tassaavoq Kalaallit Nunaanni piniarneqarnerpaanut ilaasoq. Appap saniatigut mianersuutassaq alla aamma tassaavoq Taateraap, aamma

taakkua ikiliartortuummata, pingajoraarterutaallu Kangerlussuatsiami piaqqiortarlutik.

Naajat appallu timmiarpaat inaanni ivasartut timmiaqarfiit eqqaani uuliakoornissanut malussajasuupput, taamatut uuliakoortoqassagaluarpap ajornerpaatut kingunerisinnaallugu piaqqiorsinnasut ilarpassuinik nungusaanissaq. Tankinit, ruujorinit umiarsuarniillu uuliakoornert pisinnaapput, tassa erngup nukinga atorlugu nukiorfiliornernit, aatsitassanit piiaanernit umiarsuarniillu takornarianik angallassisunit. Uuliakoortoqarneratigut timmissanik ajoqusiinnissamut kujataa-tungaani nukissiorfiliortoqarneratigut pisinnaasutut ilimanaateqarnerpaavoq, Kangerlussuatsiakku umiarsuartigut angallanneq annertunerulissammat. Akerlianilli avannaa-tungaani erngup nukinganik nukissiorfiliornermi sanaartornermut ingerlatsinermullu tunngatillugu uuliakoortoqarsinnaaneranut pisoqarsinnaanera taamaallaat Kangerlussuarmut eqqanilu imaqarfinnut tunngasuuvuq. Tassani naajanut appanullu timmiaqarfeqanngilaq, taamaattumillu uuliakoortoqassappat timmissanut taakkununga sunniuteqangaassanani. Annertuumilli uuliakoortoqarnissaanut ilimanaateqarsinnaanera annikitsunnguuvuq, tassa umiarsuit nunat tamalaat akornanni sillimaniarnermut piumasaqaatinik malinnittuuppata, tassa imaatigut uuliamik nassataqarnermut, usingiaanermut usilersornermullu malitassat eqquutsinneqarpata.

Egaluk nunami tassani kuunni tatsinilu nalingaasuuvuq. Arnangarnup Kuuani kuummi Arnangarnup Qooruatigoortumi eqaluppassuaqarpoq, nunami tassani inuinit takornarianullu piniakkatut pingaaruteqarluartunik.

Sarfartuup Kuuani erngup ingerlaanera Tasersiap tasiata sapusersorneqarneratigut allanngortinneqassaaq. Erngup nukinganik nukissiorfiliassaq avannaa-tungaanut inissinneqassappat Sarfartuup Kuuani imeq Tasersiap naaneraniit pissaassaaq, tassa Sarfartuup Kuuata Arnangarnullu Kuuata kattunnerisa nalaannut imaluunniit Sarfartuup Kuuata kita-tungaanut, nukissiorfiliornernut sumut inissinneqarnissaa apeqqutaatillugu.

Nukissiorfik Evighedfjordip kujataa-tungaanut inissinneqassappat Tasersiap tasiata naanerani Sarfartuup Kuuata Arnangarnullu Kuuata kattunneranni Sarfartuup Kuua imaarutissaaq. Kangerlussuatsiami kujataata-tungaanut inissiinermi erngup siltimik akullip Sarfartuup Kuuanut kuunna unitsinneqassaaq, kuuillu naapiffiat minguitsunngussaaq annikinnerusumillu kuulerluni.

Sarfartuup Kuuani erngup allamut ingerlaarfilernera kuup uumasuinut naasunullu sunniuteqassaaq. Sunniutaa qanoq annertutigissanersaq, ajunngitsuussanersorlu ajortuussanersorluunniit suli ersernerluppoq. Innaallagissiorfiup inissiffigisinnaasaani tamani kuuk suli ima imaqartigisinnaassaaq eqaloqarsinnaassalluni. Pingaartinneqarpoq nalileeqqinnissanut kuuit Tasersiallu Tasia annertunerumik misissorneqassasut, misissukkallu suffisarfii nalunaarsorneqarsimanerannut naleqqiunneqassasut.

Naasut: Sumiiffiup misissorneqartup iluani naasoqarpoq qaqutigoortuusunik, nukissiorfiliornikkullu sanaartornerni ingerlatsinermilu sunnerneqarsinnaasunik. Pingaartumik Arnangarnup Qooruani naasut qaqutigoortut nalunaarsorneqarsimapput.

Nukissiorfik sumulluunniit inissinneqaraluarpat sumiiffiup ilaani naasut sunnerneqassapput. Nalilernerqarporli sanaartortoqalersinnagu naasunik nalunaarsueqqissaarnikkut aqquuserngit, talittarfiit, mittarfiit il.il. sapinngisamik naasoqarfiulluartunik ajoqusiinaveersaarnikkut inissinneqarsinnaassasut.

Nunap isikkua: Nukissiorfiliornikkut, taamatullu innaallagissap aqqutaannik, aqqusinernik il.il. sanaartornikkut, aatsitassarsiornermi sanaartugassaasinnaasut allat peqatigalugit, nuna allanngortinneqanngisaannarsimasoq teknikkitaqarlualerluni allanngortinneqassaaq. Innaallagissap aqqutissai/napparutit eqqaassanngikkaanni teknikkikkut sanaartukkat kilometerinik arlalinnik nigoraanni takussaajunnaassapput.

Aammattaaq qaarsut qaartiternikuinik inissiinerit, Kangerlussuarmut Kangerlussuatsiamullu siltip aqqutaannik allannguinerit annertuumik sunniuteqassapput, tassa kuup akumini nunanngortitaani nunat katersuuffii sisoorfiilu annertuumik allannguuteqarsinnaallutik.

Nunap qaavani imeq, tatsit, kuuit kangerluillu: Kangerlussuatsiami kujasinnerusumik inissiinermi imeq siltilu annertooq Kangerlussuarmit kuuttuugaluaq Kangerlussuatsiamut sangutinneqassaaq. Tamanna Kangerlussuarmi kuup akuminik nunanngortitaanik nungutsitsiartuaarnermik kinguneqassaaq, akerlianik Evighedfjordemi kuup akua nutaaq/annertunerusoq pilersinnaalluni.

Sarfartuup Kuuata ernga Tasersiamit kuunneraniit siltimik pissaaruni qaammaarississaaq. Tamannali aatsaat pissaq kuuttunit allanit siltimik annguttoqanngippat.

Imermit minguttumit, siltip ingerlarnganik allannguinnermit kiisalu eqqaavinniit imermit minguttumit, qaarsup/gråbjergillu inissinneqarsimanerinit saviminissanit aniasunit, akuutissat avatangiisinut navianartut aniasoornerisigut ataatsimoortumik sunniinerisigut, naatsorsuutigineqartariaqarpoq kangerlunnut aniaffiinut sunniutaat annertuujussasoq. Sunniutit annertussusaannut ilaatigut apeqqutaassapput kangerlunni imaani uumasut soorliit inuunersut qanorlu qajannaatsiginersut.

Kulturi itsarnisarsiornerlu: Sumiiffimmi tassani nukissiorfiliornikkut aatsitassarsiortoqassappallu kulturikkut pigisanut annertuumik sunniuteqartoqassaaq. Kulturikkut tassaniittoqarsimaneranik takussutissat nukissiorfiliornikkut aatsitassarsiortoqassappallu annertuumik sunnerneqassapput. Kulturikkut takussutissat illuliornernit, aqqusinniornernit aatsitassarsiornernillu aserorneqassapput. Taamatuttaaq sanaartornerni, aatsitassarsiornerni takornariaqarnerulernermi piniartoqarnerulerneraniillu angallannerit annertusinerisigut kulturikkut takussutissat annertunerusumik nungullarsarneqassapput.

Takornariaqarneq, silami sukisaarsarneq aallaaniarnerlu: Pisap ingerlanneqarnerani takornariaqarnerup aallaniarnerullu periarfissai pitsanngorsarneqarsinnaapput. Kangerlussuarmiit Tasersiap tasiata tungaanut aqqusiniliinerup sermip tungaanut sumiiffinnut annertuunut orinigussinnaanerit ajornannginnerulissapput. Tamanna aallaaniarnernut iluaqutsiissaaq, tassa pisat umiatsiat, biilit/snescooterit atorlugit kangerlummumt assartorneqarsinnaalissammata. Aamma sumiiffik taanna takornarianit, tassa pisummik- aallaaniarluni aalisarlunilu takornarianit tikikkuminarnerulissaaq. Takornariat ilaannut, tassa pinngortitarsuaq attorneqanngitsoq takusarlugu nunatsinnukartunut, sanaartukkat, aqquserngit il.il. pillugit orniginarunnaarsinnaavoq.

1.4 Avannaa-tungaanut kujataa-tungaanullu inissiinissat assigiinngissusaat

Avannaa-tungaani inissiinissanut siunnersuutini marluusuni (07.e-1 aamma 07.e-4) aamma kujataa-tungaani (07.e-4) siunnersuummi sunniutissat

immikkoortikkuminaapput, ilaatigut qanorluunniit inissiigaluaraanni Kangerlussuup eqqaani Sarfartuup Kuuata paavani talittarfiliortoqassammat.

Misissukkat nassuiarneqartut naammassineqarneranni ilisimasat pigineqalissapput siunnersuutit pingasut assigiinngissutaannik ersersitsiumaartut. Avannaa-tungaani sunnersuutini marlunni, kujataa-tungaani siunnersuummi pisat ilaanni arlalitsigut assigiinngissuseqassapput.

Kujataa-tungaaniittoq qinissagaanni pitsaasumik sunniutissai ukuupput:

1. Sukkertoppen Iskappep avannaa-tungaani innaallagissamut sakkortuumut napparutit sananissaat pinngitsoorneqarsinnaapput. Taamaannerani Iskappep avannaa-tungaani isigisatigut akornuserneqassanngilaq, kujataa-tungaani inissiinermut sanilliullugu. Sukkertoppen Iskappep avannaa-tungaata isigisatigut akornuserneqannginnerata saniatigut tuttunut umimmannut, Kalaallit Nunaatalu nerleranut sunniutissai pinngitsoorneqarsinnaapput.
2. Sarfartuumi erngup annertussusaa aalisakkat kuummiit Kangerlussuarmut nuunnissaannut naammassappat, Sarfartuup kujataa-tungaani siltimik piiaaneq eqaloqarneranut pitsaasumik kinguneqarsinnaavoq, kuup ilarujussuaq minguerutissammat. Tamanna aamma toornaviarsunnut piaqqiortunut pitsaasumik sunniuteqarsinnaavoq.

Kujataa-tungaaniittoq qinersissagaanni pitsaanngitsumik sunniutissai ukuupput:

1. Kangerlussuatsiami nukissiorfiliornermi umimmaat kujammut ingerlaarnerat akornuserneqarsinnaavoq.
2. Tasersiamiit Sarfartuup Kuuanut imermik kuuttoqannginnerani masattumi naasoqarfiit parngussinnaapput.
3. Kangerlussuatsiami umiarsuit angalaartut amerlinerisigut (soorlu umiarsuit takornarissanik angallassisut), kangerlummi timmiaqarfiit akornusersorneqarsinnaapput, taamatullu aamma timmissat uuliakoornernit ajoquserneqarsinnaanerat annertusissaaq.
4. Kangerlussuatsiami angallanneqarnerulerneratigut uuliakoortit aamma ammassaat suffisarfiinut pitsaanngitsumik sunniuteqarsinnaapput.
5. Kangerlussuatsiami asseqanngitsunik imaani uumasooqarpat, taakkua siltimik annermik aniatitsinikkut sunnerneqarsinnaapput.

Avannaa-tungaaniittup aappaa qinissagaanni pitsaasumik sunniutissai ukuupput:

1. Kangerluit imermik siltimillu ingerlaarfigineqarnerat allanngortinneqassanngilaq, tamannalu Kangerlussuup eqqaani kuup akuanik pilersitsinermut/nungusitsinermut apeqqutaassaaq, kiisalu imaani uumasunut sunniuteqassalluni.

Avannaa-tungaaniittup aappaa qinissagaanni pitsaanngitsumik sunniutissai ukuupput:

1. Sumiiffik isigisatigut annertuumik sunnerneqassaaq, tassa isigisat kusanaallisinneqarsinnaallutik.

Maluginiaqquneqarpoq immikkoortoq 3.1-imi misissuinissanut siunnersuutigineqartunut atatillugu, qulaani nalilikkanut allannguinnissamut pisariaqartitsilertunik ilisimasanik allanik takkuttoqarsinnaammat.

2 PILERSAARUTIP/INGERLASSAP NASSUIARNEQARNERA

Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat amerikkarmiut aluminiuliorfiannut Alcoa Inc.-mut isumaqatigiissuteqarsimavoq. Isumaqatigiissummi Kalaallit Nunaanni aluminiumik aatsitsivissamik ukiumut 340.000 tonsinik tunisassiorsinnaassuseqartumik sanasoqarsinnaaneranut periarfissanik misissuinissamut suleqatigiittoqarnissaanut kinguneqarpoq.

Takutitassiaq 1: Misissuiffiup sumiissusianut takussutissaq.

Isumaqatigiissummi aamma ilaavoq erngup nukinga atorllugu nukissiorfiliornissanut, aqqusinniornissanut, talittarfiliornissanut innallagissallu aqqutissaannik sananissanut misissuinissat. Avatangiisinik misissuinerit, ingeniorret naliliineri ingerlassamullu misissugassat allat aqqutigalugit inissiiffissanut suliallu assigiinngitsut ilusissaannut tunngavissat nassaarineqassapput.

Ingerlassassaq piviusunngortinneqarsinnaassappat naatsorsuutigineqarpoq nukissiorliffissap sananeqarnera 2010-mi aallartissinnaassasoq, aatsitsiviup sananeqarnissaa 2012-mi aatsaat aallartinneqarsinnaassalluni. Aluminiumik aatsitsivik 2014-ip naalernerani aallartissinnaassaaq.

Kalaallit Nunaata kitaata qeqqani aluminiumik aatsitsiviliortoqarniarneranut avatangiisit misissuiffigneqarnerannut atatillugu Namminersornerullutik Oqarussat Avatangiisinut Pinngortitamullu Pisorta qarfiata aatsitsiviup inissiffissaa kiisalu nukissiorfiliassap, innaallagissamut aqqutitut ledningit il.il. sanaartorneqarnissaannut avatangiisinik naliliisitsivoq (AAN).

Suliaq Namminersornerullutik Oqartussat ataanni suleqatigiissitap ingerlappaa. Suleqatigiissitaq sisamanik suleqatigiissitaaraqarpoq sammisanik sisamanik ukuusunik sammisaqartunik – Avatangiisit pinngortitarlu, kulturi, peqqissuseq sumiiffimmilu ineriartortitsineq. Pisanut sisamanut aqqissuusaasumik avatangiisinik misissuisitsineq iskaappet kita-tungaani nunamik kiisalu Nuup Sisimiullu akornanni nunamik misissuiffiuvoq. (takujuk takutitassiaq 1. q. 10/ilannugssaq 4)

APP-p septembarimi 2007-imi Grontmij/Carl Bro a/s qinnuigisimavaa Tasersiap tasiata eqqaani tassungalu atatillugu Kangerlussuatsiap, Kangerlussuup Sarfartuullu Kuuata eqqai ataatsimoortumik misissueqqullugu (takujuk takutitassiaq 2, q. 12/ilannugssaq 5). Sunniutissat ataatsimoortut misissorneqarnissaannut kissaatigisaqarnermut pissutaavoq sumiiffimmi tassani nukissiorfiliorterup pisullu pioreersut pilersaarutigineqartullu sunniutissaat paaserusunneqarmata.

Erngup nukinga atorlugu nukissiorfiup, Tasersiallu tasianit erngup ingerlaarfissaanut inissiinissamut siunnersuutit ukua saqqummiunneqarput (takujuk takutitassiaq 2, q. 12/ilannugssaq 5):

1. Sarfartuup Kuuani inissiineq, tassa Sarfartuup Kuuata Arnangarnullu Kuuata kattunnerisa eqqaani. Kalaallit Nunaanni nukissiorfeqarfissanut Nukissiorfiit nalunaarusiaanni taaneqarsimavoq 07.e-1.
2. Arnangarnup Qooruani inissiineq. Kalaallit Nunaanni nukissiorfeqarfissanut Nukissiorfiit nalunaarusiaanni taaneqarsimavoq 07.e-2.
3. Ujaraannarmi/Kangerlussuatsiami inissiineq. Kalaallit Nunaanni nukissiorfeqarfissanut Nukissiorfiit nalunaarusiaanni taaneqarsimavoq 07.e-3.
4. Sarfartuup Qooruani, 07.e-1-mut naleqqiullugu kitaata-tungaani/ataani sarfartumi inissiineq. Kalaallit Nunaanni nukissiorfeqarfissanut Nukissiorfiit nalunaarusiaanni taaneqarsimavoq 07.e-4

Ilisarnaatit:

- Nukissiorfiliornissat inissiffigisinnaasaannut periarfissat
- Erngup ingerlaarfissaannut sulluliat
- Nuna misissorneqarteq

Takutitassiaq 2: Erngup nukinga atorlugu nukissiorfiliornissami inissiffissat sisamaasut eqqarsaatigalugit tamakkiisumik misissuiffigineqartut nunap assingani takutinneri.

Avatangiisinut Pinngortitamullu pisortaqarfiup inissiiffissamut siunnersuut 07.e-2 aallarniutigalugu peersimavaa nunap eqqissisimatitap Arnangarnup Qooruata qeqqaniimmat. Taamaattumik ingerlassami uani Sarfartuup Qooruata eqqaani sumiiffiit avannaa-tungaaniittut marluk (07.e-1 aamma 07.e-4) kiisalu Ujaraannaami/Kangerlussuatsiami inissiiffissaq avannaa-tungaaniittoq (07.e-3) pineqarput.

Namminersornerullutik Oqartussanit ilisimatitsissutigineqarsimavoq Kangerlussuarmi Sarfartuup Kuuata paavani talittarfiliortoqqassasoq, nukissiorfiliassaq avannaa-tungaaniissagaluarpat imalunniit kujataa-tungaaniissagaluarpat apeqqutaatinngu.

3 PERIAASEQ PAASISSUTISSALLU NAJOQQUTARINEQARTUT

Sumiiffinni nukissiorfiliassamut inissiinissamut periarfissat tamakkiisumik misissuiffigineqarneranni pitsaanerpaassagaluarpoq suleqatigiitaaqqat sisamaasut naggataarutaasumik naliliinerit atorneqarsinnaagaluarpatigik; Avatangiisit pinngortitarlu, Kulturi, Peqqissuseq Sumiiffimmilu ineriartortitsineq. Piffissaasuanerli pissutigalugu tamakkiisumik misissuineq suleqatigiissitaaqqat sulinerisa nalaanni pisariaqarsimavoq, tassa paasissutissat naliliinerillu suleqatigiissitanit pineqartussaallutik. Tamatuma kingunerivaa tamakkiisumik misissuinermi paasissutissat nutaat piginagit ingerlanneqarsimammat kiisalu suleqatigiissitanit sisamaasunit suli inerniliinerit naliliinerillu pigineqanngitsut. Tamakkiisumik misissuinerne pineqartuni misissugaareersimasunut sanilliussinikkut naliliineq pisimavoq atuakkat attuumassuteqartut, nalunaarusiat GIS-miillu paasissutissat tunngavigalugit. Taamatut ingerlaqatigiittoqarsimanera tunngavigalugu pisortaqarfiit attuumassuseqartut akornanni ataatsimiittoqartarsimavoq, tassa Pinngortitaleriffik, Asiaq A/S, Nukissiorfiit, Greenland Development kiisalu Danmarks Miljøundersøgelser (DMU) Nunattalu Katersugaasivia.

Aammattaaq naliliinernut tunngatillugu Pinngortitamut soqutigisaqartut pillugit DMU ataqatigiissaarinnermi peqatigineqarsimavoq, taannaalluni sumiiffimmut pineqartumut Namminersornerullutik Oqartussat siunnersortitut atugaa. Ataqatigiissaarineq pisimavoq naliliinerit naqitami ilanngussanilu uani pineqartuni DMU-p piffissami tassani sunniutitut naliliineritut ataqatigiittuunissaat qulakkeerniarlugu. Taamatuttaaq kulturikkut piusut sanaartornissanit sunniuteqaatigisinnaasaannut naliliineq Nunatta Katersugaasivianut oqaaseqarfigneqartussatut nassiunneqarsimavoq.

Paasissutissat pigineqartut tunngavigalugit nukissiorfiliornernit, aatsitassanik piiaanernit, aallaaniarnernit takornariaqarneniillu sunniutaasinnaasut (pioreersut siunissamilu) nalilernerqartut. Sumiiffimmi pinngortitamut, silaannarmut, kulturimut itsarnisarsiornermullu, peqqissutsimut innuttaasunullu kiisalu sumiiffimmi ineriartortitsinerimut inuussutissarsiuutinullu tamakkiisumik sunniutissat nalilernerqarsimapput.

Erngup nukinganik nukissiorfiit, aatsitassarsiornerit, piniarnerit takornariartitsinerillu sunniutigisinnaasaat uuttuutillu allat pisariaqartut ilanngussami 1-imi allanneqarsimapput, uuttuutini ataasiakkaani sunniutit ima allanneqarsimallutik: Soqanngilaq (0), annikitsumik (1), akunnattumik (2) imaluunniit annertuumik (3). Uuttorneqartuni akunnattumiit annertuutut naliliiffigneqartuni sunniutissaat tassungalu ikiorsiissutitut iliuuserineqarsinnaasut nassuiarneqartarput.

Aammattaaq nukissiorfiliassamik avannaa-tungaani inissiiffissani marlunni kujataa-tungaani inissiiffissami sunniutissat naleqquttuunersut naliliiffigneqarpoq, uuttuinerit tunngavigisanut naleqqiullugit sunniutit pitsaasutut pitsaanngitsutulluunniit isigineqassanersut eqqarsaatigalugit. Sunniutit sumit pinngornersut nalunaarneqarsimapput (nukissiorfimmit, aatsitassarsiornermit, aallaaniarnermit, takornariaqarnermit), aammalu sunniutissat siullertut tasaanersut sanaartornerup - imaluunniit ingerlatsinerup nalaanni pisut, tamanna siullertut nukissiorfiliornermi aatsitassarsiornermilu atuuttuulluni. Kiisalu sunniutissat sivilissusissaat, iluarseriarsinnaanerit sunniutissarlutiq toqqaannartuunersooq imaluunniit toqqaannartuunnginnersoq. Sunniutissat ilaanni eqqartorneqarsinnaavoq iluarseriarsinnaanersut imaluunniit naamik, tassanilu piffissaq qanoq sivilisutigisooq eqqartorneqarnersooq apeqqutaavoq. Arlalinniit taaneqarsimavoq sumiiffimmi tuttoqarnera umimmaqarneralu ajoquserneqarsinnaasooq amerlassutsimikkut nammassinnaasartik

angusimappassuk. Taamatut pisoqassagaluarpat, uani aallaatineqartumiit allaanerusumik pisoqassaaq. Taamaattumik maluginiaqquneqarpoq naliliinerit tamarmik maanna pisunik ilisimasanillu tunngaveqarmata.

3.1 Misissuinissanut nakkutilliinissanullu siunnersuutit

Ingerlanneqartumut matumunnga pisatigut arlalitsigut paasissutissanik amigaateqartoqartoq paasineqarpoq. Imaassinnaavoq paasissutissatigut “amigaatit” tamakkiisumik ilaannakortumilluunniit tassaneereersut, pisalli ingerlanneqartup misissorneqarnerani saaffissanit attuumassuteqartunit paasissutissat pioreersut pissarsiarinissaat pisinnaasimanngilaq.

“Paasissutissat amigartut” suunerinik paasinnereermermi siunnersuutit arlallit nassuiarneqarput uumasogatigiit/pisat arlallit iluini – takujuk ilanngussaq 2. Misissuinissanut siunnersuutit ilaat sanaartornissamut assigisaannullu misiussuinernut nalinginnaasumik ilaapput. Misissuinissat tulleriiaagaapput ataasiakkaarlutillu akissaat ilanngunneqarsimallutik. Tulleriiaarinerli akitigullu missingersuutit taamaanngerartarsinnaasutut isigineqassapput, tassa paasisat, periarfissat misissukkallu assigiinngitsut ataqatigiissaarnissaat il.il. allannguisinnaammata. Misissukkat ilaat logistikkimut kiisalu ujaasinermit atortunut assigisaannullu aningaasartuutit annertuunik imaqarput, taamaattumillu timmisartuussinernut akit kiisalu logistikki eqqarsaatigalugu misissuinerit ataqatigiissaarnerinut akit akinit nalunaarneqartunit allaanerusinnaapput.

Aammattaaq nukissiorfiliornermi sanaartornissamut ingerlatsinissamullu nakkutilliinissamut siunnersuutit arlallit nassuiarneqarsimapput, pisanulli allanuunngitsoq, soorlu aatsitassarsiornermut. Ingerlatassalli arlallit nakkutigineqarnissaannut siunnersuutit ilaatigut assigiissuteqarsinnaapput. Ilanngussami 3-mi nakkutilliinissanut qanorlu akulikitsiginissaannut siunnersuut takuneqarsinnaavoq. Maluginiarneqassaaq, nakkutilliinissamut siunnersuutit nakkutilliinermut programminut/paasissutissatigut katersanut allanut atassuserneqarsinnaammata, tamanna ingerlassap matuma ingerlanneqarnerani pisinnaasimanani. Nakkutilliinermut programminut allanut ataqatigiissitsinissaq kiisalu misissuinerit assigiinngitsut paasissutissartaasa nakkutilliinissamut siunnersuut nassuiarneqartoq allanngortissinnaavaat.

Nakkutilliinerit ataasiakkaat qanoq akulikitsiginissaannut misissuinerit attuumassuteqartut inernerit apeqqutaassapput. Pisut ilaanni nakkutilliinissaq pisariaqassanngilaq, tassa sumiiffik uumasogatigiinnut pisamulluunniit

pingaaruteqartutut inissisimanngitsoq paasineqarpat. Taamaattumik nakkutilliinissamut pilersaarutit misissueqqaarnernit paasisat tunngavigalugit pilersaarusiorneqassapput. Aallaaviuvoq uumasogatigii/pisat attuumassuteqartut tamarmik nukissiorfiliornissaq sioqqullugu kingornalu nakkutigineqassammata, kingornalu ukiuni pingasuni siullerni ukiut tamaasa pisassallutik. Tamatuma kingorna nakkutilliinermut pisariaqartitsineq naliliiffigineqartassaaq.

4 PILERSAARUSIAMUT NAJOQQUTARINEQARTUT

Takutitassiaq 3, q. 15/ilanngussaq 6-mi tamakkiisumik naliliinermut atatillugu sumiiffik mississorneqartoq takutinneqarpoq pilersaarusiarnut soqutigisat naleqqussaattillu nalunaarsorneqarsimallutik, tassani ilaallutik Arnangarnup Qooruani sumiiffiit illersugaasut, timmiaqarfiit illersugaasut, sumiiffiit pisuussutiniik piiaasinnaatitaaffiusut (diamantit), sumiiffiit piniafigneqqusaanngitsut kiisalu imermut imigassamut aallerfiusinnaasut.

Nalunaarsuutit:

Sumiiffik tamakkiisumik misissuiffigineqartoq

Arnangarnup Qooruani nuna illersugaasoq

Timmiaqarfiit illersugaasut – IBA-t

Sumiiffiit pisuussutiniik piiaanissamut misissuiffiusut

Imermut imigassamut aallerfiusinnaasut

Takutitassiaq 3. Sumiiffimmi misissorneqartumi pilersaarutitut soqutineqartunut takussutissaq, tassaniillutik Arnangarnup Qooruani nuna illersugaasoq, timmiaqarfiit illersugaasut il.il.

Aammattaaq sumiiffimmi misissorneqartumi pissutsinut pisussanullu piusunut piimaartunulluunniit tunngassuteqartunik nuna inatsiseqarpoq:

- Nunaminertat atorneqarnerat pilersaarusiornertu pillugit Inatsisartut peqqussutaat nr. 6, 19. december 1986-imeersoq.
- Avatangiisit innarlitsaaliorneqarnissaannik Inatsisartut peqqussutaat nr. 12 ulloq 22. december 1988-imeersoq.
- Imaani avatangiisit illersorneqarnissaat pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 4, 3. november 1994-imeersoq.

- Imeqarfissatut isumalluutini mingutsitsinaveersaarnissaq imerineqartussamillu imeqarfiliorneq pillugit Namminersornerullutik Oqartussat Nalunaarutaat nr. 9, 15. april 1993-imeersoq.
- Anartarfiit aamma imermik errortuivikumik anartarfiillu imaannik eqqaaneq pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 27, 17. september 1993-imeersoq.
- Igitassanik eqqaasarneq pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 28, 17. september 1993-imeersoq.
- Oliakunit akuutissanillu eqqagassat pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 29, 17. september 1993-imeersoq.
- Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 11, 20. august 2004-meersoq Suliffeqarfiit mingutsitsivallaartut il.il. avatangiisinut tunngatillugu akuersissuteqarfigineqartarnerat pillugu
- Pinngortitamik illersuineq pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 29, 18. december 2003-meersoq
- Kalaallit Nunaata Kitaani, Maniitsup kommuneani, Arnangarnup Qooruata allanngutsaaliorneqarnera pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 31 ulloq 20. oktober 1989-imeersoq.
- Timmissat illersorneqarnerat pillugu Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 1, 21. januar 2004-imeersoq.
- Qanganitsanut eqqaassutissat imaaliinnarlugit peerneqarsinnaanngitsut illullu eqqissisimatinneqarnerat pillugu [Inatsisartut](#) inatsisaat nr. 5/1980 16. oktober 1980-imeersoq.
- Aatsitassarsiornermut inatsisit misissuinissamullu il.il. malittarisassat.

Aammattaaq sumiiffimmut misissugaasumut tunngatillugu pisunut ingerlassanullu naleqqussaannermut attuumassuteqartunik makkuninnga nunat tamalaat akornanni atuuttunik isumaqatigiissuteqarpoq.

- Espookonventioni tassungalu atatillugu avatangiisinut naliliinernut protokoli
- Klimakonventioni Kyutomullu atatillugu protokoli
- LRTAP-konventioni
- Baselkonvensioni
- Biodiversitetkonvensioni
- Ramsarkonventioni
- European Convention on the protection of the archaeological heritage (revised)

Aammattaaq Arktisk Rådip, PAME-ip CAFF-ip Nordisk Rådi-ip allallu iluini aqutsinermut, naleqqussaanernut nakkutiginninnernullu tunngasunik pilersaarusiagarlunilu iliuusissanut tunngavissanik peqarpoq.

5 PINNGORTITAQ

5.1 UUMASUT

5.1.1 Miluumasut

Sumiiffimmi nukissiorfiliorfissatut kissaatigineqartumi uumasut miluumasut tallimat ukuupput: Ukaleq *Lepus arcticus*, terianniaq *Alopex lagopus*, tuttu *Rangifer tarandus*, umimmak *Ovibus moschatus*, kiisalu qasigiaq *Phoca vitulina*. Tuttut umimmaallu nunaqartuusunit takornarianillu piniagassaapput pingaaruteqartut, qasigiarlu Kalaallit Nunaanni nungunnissaminut ulorianartorsiortuuvoq. Uumasut miluumasut taakkua pingasut immikkut maluginiarneqarnissaminut pisariaqartitsipput, tulliinilu allaaserineqassallutik. Takutitassiaq 4/ilanngussaq 7-mi sumiiffik misissuiffigineqartoq takutinneqarpoq, tassa qasigissat qassimasarfii ilisimaneqartut kiisalu tuttu alaatsinaanneqarfiit nalunaarsorneqarsimapput.

Nalunaarsuutit:

Qasigiaq – qassimasarfiit qangaaniit ilisimaneqartut

Tuttu – sumiiffik misissorneqartoq

Tuttu – sumiiffik alaatsinaanneqartoq

Takutitassiaq 4. Qasigissat qassimasarfii qangaaniillu ilisimaneqartut kiisalu tuttunut sumiiffiit alaatsinaanneqartut.

Tuttu

Tuttoqassuseq

Sumiiffimmi tuttu tassaapput Sukkertoppen Iskappep Sermiliata Nordre Isortullu akornanni tuttunut ilaasut, 2005-mi ukiuunerani 90.000-iusutut nalilernerqarsimasut. Maj-junimi arnavissat ilumissimasut (kulavaat) piaqqiorfinni katersuuttarput, piffissamilu tassani ajoqusersorneqarnissamut mianernartuusarlutik. Piaqqiorfiit tassaagajuttarput aputaarutiaartartut, naasut

nuaarsimallutik. Tuttut nerisassanik aalajangersimasunik neriniartarput taamaattumillu nunarujussuaq nerinialullutik ingerlaarfigisarlugu. Sumiiffiit ilaanni nerinialutsillutik allarluinnarmut ingerlaarlutik nuuttarput. Tuttu piniagassatut pingaaruteqartuuvoq kulturikkullu pigisatut alaatsinaanneqarluartuulluni. Takutitassiami 3-mi, q. 15-imi/ilanngussaq 6-imi sumiiffik misissorneqartoq takutitassiarineqarsimavoq, piniarfigeqqusaanngitsut nalunaarneqarsimallutik, takutitassiami 4-mi, q. 17/ilanngussaq 7 sumiiffimmi DMU-p tuttunik alaatsinaanneranit takutitassiaalluni.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Oqaatigineqareersutut tuttut piaqqiorfimminni akornusersorneqarnissaminnut malussajasuupput, piaqqiffik tassagajuttarluni 20. maj-imiit 20. junip tungaanut, arnavissallu norrallit akornusersorneqartuarunik sumiiffik qimavissinnaasarpaat. Nukissiorfiliornermi aatsitassarsiornermilu sanaartornermit, aqqusinniornernit, silaannakkut angallannerunermit, piniagaanunerunermit silamilu sukisaarsarfigineqarnerunermit tuttut akornusersorneqarsinnaapput. Illunik sanaartornerit aqqusinniornेरिllu tuttut agguataarsimanerannik allanngortitsisinnaapput, sanaartornerli qaangiuppat uumasut uteqqissinnaassapput, inoqarpallaanngippat. Akerlianilli timmisartut qulimiguullillu atsissukkut ingerlaarnerat, piniarneqarneruneq nunamilu angalaarnerusoqarnera tuttunut siviluumik sunniuteqartumik akornutaaratarsinnaapput.

Innaallagissap aqqutissaanik sanaartornerit kiisalu talittarfiliornernit aqqusinniornेरिllu tuttut ingerlaartarfiinik allannguisinnaapput.

Nuna misissugaq Sukekrtoppen Iskappep Nordre Isortullu akornanni tuttoqarfiup kujasinnerusuaniippoq. Taamaattumik inoqarnerulerneranit akornusersuutaasinnaasutut taaneqartut tuttut ilaannaannik akornusiisussatut atuupput.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Piaqqiorfiit nalunaarsorlugit 20. maj – 20. junillu tungaanut akornusersornaveersaarlugit. Taamaattumik piaqqiorfiit qanittuini sanaartornerit piffissap tamatuma avataanut inissinneqartariaqarput. Piaqqiorfiit qulaallugit timmisartuussinerni pilersaarusiugaasuni avaqqutaarneqartariaqarput atsissuserlu iluarsartuullugu.

Sumiiffinnut akornuserneqarnikuunngitsunut aqqusiniorneq sumiiffimmi silami sukisaarsarnerunissamut piniarnerunissamullu ammaassissaaq, tassungalu ilanngukkaanni inuit najugaqartut amerlinissaat, pingaartumik

nukissiorfiliornep nalaani, taava tuttoqarfiit pingaarutillit eqqarsatigalugit ingerlaarfigineqarsinnaasut iluarsartuunneqartariaqarsinnaapput. Taamatuttaaq piniarneq iluarsivigineqartariaqassaaq nukissiorfiup aqquuserngillu qanittuini inerteqqutaalersillugu, sumiiffiullu eqqaani killilersuineq atortariaqarsinnaassalluni.

Ilisimasanik amigaatit misissuinissanullu siunnersuut

Sumiiffimmi piaqqiorfiusinnaasut agguataarsimanerat ilisimaneqanngilaq, taamaatumillu taakkua nalunaarsorneqassapput. Innaallagissap aqqutaannut aqqusinernulluunniit tutut qanoq qisuariartarnersut aqqissuussamik misissorneqarsimanngilaq, tamannalu tutut sumiiffigisartagaannut attuissappat misissuisoqartariaqarpoq. Tamatuma saniatigut misissorneqartariaqarpoq aqqissuussamik aalajangersimasunillu tutut ingerlaarfeqarnersut, tassa innaallagissamut aqqutinik, umiarsualivinnik aqqusinernillu sanaartunnginnermi eqqarsaatigineqartussanik.

Nakkutilliineq

Tutut amerlassusaat alaatsinaanneqassapput, nukissiorfiliornermilu sanaartornermi ingerlatsinermilu nunamik atuinerat alaatsinaallugu.

Umimmak

Umimmaqassuseq

Umimmak sumiiffimmut tassunga 1962-miit 65-imut nuunneqaqarsimavoq, tassa Tunup avannaaniit umimmaat 27-it Kangerlussuup eqqaanut inissinneqarmata. 2004-mi Angujaartorfiup Nunaani umimmaat 4236-isutut nalilerneqarsimapput. Tunup avannaani Tunumilu umimmaat nunatoqaanni arnavissat immikkut piaqqisarfinnukartarput, maj-juni-mi piaqqisarlutik. Sumiiffimmi nukissiorfiliornissamik pilersaarutigineqartumi umimmaat immikkut piaqqisarfeqanngitsutut ippat. Arnavissat piaqqinissamik nalaanni (15. april-31. maj) sumiiffimminni piaqqiinnartartutut isikkoqarput.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Umimmaat piaqqinermi nalaanni akornusersorneqarnissamut mianernartuupput, nukissiorfiliornermilu aatsitassarsiornermilu illuliornerit aqqusinniornerillu, kiisalu silaannakkut angallannerunerit, piniarnerunerit sumiiffimmilu sukisaarsarnerunerit tamarmik akornusersuutaasinnaapput. Takutitassiaq 6, q. 39/ilanngussaq 9-mi umimmanniartarfiit takuneqarsinnaapput. Illut aqquuserngillu pingaartumik sanaartorneqarnerisa nalaanni umimmannut sunniuteqarsinnaapput, tassa taakkua eqqaanni piniarneqanngikkunik piffissap

ingerlanerani sungiussilluarsinnaammata. Timmisartulli qulimiguullillu
atsissukkoortut, kiisalu piniarnerit sumiiffimmilu sukisaarsarnerit
naatsorsuutigineqarpoq sivisunermik sunniuttumik akornuseeqqasinnaasut.

Innaallagissap aqqutaannik umiarsualivimmillu sananerit umimmaat
ingerlaarfiinik akornusiilluarsinnaapput. Nukissiorfilli avannaa-tungaaniissapput
sunniuteqarnera annertussanngitsoq naatsorsuutigineqarpoq, akerlianik
kujataa-tungaani inissiinermi umimmaat kujammut siaruaannerannut
akornusiilluarsinnaalluni. Kangerlussuatsiap tungaanut Ujaraannaq umimmaat
kujammut siaruaaffissaattut aqqutaasinnaavoq. Taamaattumik
Kangerlussuatsiap eqqaani nikissiorfik inissinneqassappat umimmaat
ingerlaarfiinut pitsaanngitsumik kinguneqarsinnaavoq.

Oqaatigineqarsimavoq pingaartumik Arnangarnup Qooruani umimmaat
akornuserneqarnerulernissaat kulturikkut eriagisanut iluaqutaasinnaasoq, tassa
umimmaat taakkunannga nigortinneqassammata. Sumiiffimmi umimmaqarnera
kulturikkut erigiasanut annertuumik nungullarsaataavoq, umimmaalli tassanga
qimagutitissagaanni akornusersuineq ataavartuusariaqarpoq. Taamatulli
ataavartumik akornusersuissagaanni sumiiffimmi uumasunut naasunuu allanut
tamanna pitsaanngitsumik kinguneqassaaq, taamaattumillu taamaasiornissaq
kissaatiginartuunani.

Umimmaat amerlassuseqarluarnerat eqqarsaatigalugu nukissiorfiliorneq,
aatsitassarsiorneq, piniarneq takornariaqarnerlu sumiiffimmi umimmaqarneranut
annertuumik sivisuumillu akornusiinissaat ilimagineqanngilaq.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Umimmaat sumiiffiinik atsissukkullu akulikitsumik timmisartuussinissaq
pinaveersaarneqarli.

Sumiiffinnut akornuserneqarnikuunngitsunut aqqusinniorneq sumiiffimmi silami
sukisaarsarnerunissamut piniarnerunissamullu ammaassissaaq, tassungalu
ilanngukkaanni inuit najugaqartut amerlinissaat, pingaartumik
nukissiorfiliorneq nalaani, taava tuttoqarfiit pingaarutillit eqqarsatigalugit
ingerlaarfigineqarsinnaasut iluarsartuunneqartariaqarsinnaapput. Umiimmaat
nunamut tassunga eqqunneqarsimapput amerliartorlutillu, taamaattumillu
umimmanniarnerup qanoq, qanorlu annertutigisumik aaqqissuunnissaa
apeqqutaavoq ammasuusoq.

Kujataa-tungaani nukissiorfiliornermi umimmaat Ujaraannakkut
siaruaassinnaanissaat qulakkeerneqartariaqarpoq, kujammukarsinnaanerat

akornuserneqaqqunagu. Umimmaat kujammut siaruaannissaasa pinaveersimatinniarnissaat kissaatiginngikkaanni.

Ilisimasani amigaatit misissuinissanullu siunnersuut

Umimmaat kujammut siaruaannissaminnut Ujaraannaat aqutigisarneraat misissorneqarli.

Nakkutilliineq

Umimmaat amerlassusaat alaatsinaanneqassapput, nukissiorfiliornermilu sanaartornermi ingerlatsinermilu nunamik atuinerat alaatsinaanneqassaaq.

Qasigiaq

Qasigiaqassuseq

Qasigissat Kalaallit Nunaata imartaani ikittuinnaapput, puisinut allanut naleqqiullutik taamatut amerlatiginngisaannarsimallutik. Maanna qanoq amerlatiginerat ilisimaneqanngilaq, sumiiffinnili arlalinni ikiliartortutut ilimanaateqarput. Sineriammi Upernavik tikillugu tunumilu Ittoqqortoormiit tikillugu uumasuuvoq. Sinerissap qeqertarpaani kangerlunnilu inuusuuvoq, aasakkullu eqalunnik piniarluni kangerlunnut majorsinnaasarput.

Aasakkut nerisassarsiornermi milutsitsinermilu qassimaffissarsiorsinnaasarput (majimiit junimut), kiisalu mamaarnerup nalaani (julimiit aggustimut).

Qassimaffimminiitillutik akornusersorneqarnissamut mianernartuusarput.

Siornatigut nunami misissukkami qasigissanut qassimasarfeqarsimavoq Sarfartuup Kuuata paavani, tamannali piniarneqarnerunerup kingunerisaanik umiatsiaanillu akornusersorneqarnerup kingunerisaanik qimanneqarsimagunarpoq. Ullumikkut Kangerlussuup mittarfiata ataatingaani kuup Watsonip qoorortaani sulii qasigissat qassimasarfeqarput. Tassalu Kangerlussuup kangerluani sulii qasigiaqarpoq, taamaattumillu Sarfartuup Kuuata paavata siunissami qasigissanut orniginartunngornissaa ilimanaateqarsinnaavoq, sumiiffik taanna eqqissisimanartuuppat. Takutitassiaq 4, q. 17/ilanngussaq 7-mi qasigissanut qangaaniillit qassimasarfiit ilisimaneqartut takuneqarsinnaapput.

Sunniutit tamakkiisumillu kinguneri

Sumiiffimmi pineqartumi nukissiorfiliortoqarneratigut aatsitassarsiorortoqarneratigullu kangerluup umiarsuarnik angalaarfigineqarnerulerneratigut Kangerlussuarmi qasigissat sunnerneqarsinnaassapput, taamatuttaaq umiarsuartigut angalasoqarneranit uuliakoornertit uuliamillu ajutoornertit sunniuteqarnerlussinnaallutik. Sarfartuup kuuata akuani umiarsualiviliornissaq, pingaartumik sanaartornerup nalaani,

annertuumik akornusersuutaassaaq, tamatumalu kingunerisaanik qasigissat qassimasarfimminnut uteqqinnissaat akornuserneqarsinnaalluni. Tamatuma saniatigut angallattoqarnerulerneratigut aamma piniagaanerat annertusisinnaavoq.

Avannaa-tungaani kujataa-tungaani nukissiorfinnik inissiisoqarneratigut Sarfartuumi umiarsualivik atorneqassaaq, inissiiffiillu takkua marluk qasigissat sunnerneqarnerannut assigiinngissuteqassanngillat. Naatsorsuutigineqarpoq qasigissat sunnerneqarnerat annerusumik pissasoq Kangerlussuarmi angallattut amerlanerulernerisigut piniarneqarnerulernikkut.

Kangerlussuatsiap eqqaani nukissiorfimmik inissiinikkut Tasersiamiit siltimik kuuttoqarnera taamaatissaaq, Sarfartuullu paavata eqqaani nuna piffissaq sivilunerusoq eqqarsaatigalugu allannguuteqassaaq. Tamanna nunap tamassuma qassimasarfittut atorneqarneranut sunniuteqarsinnaassaaq.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Qassimasarfinni eqqissisitatitsineq, tassa qasigissat piniarneqarnermut akornusersuutinullu illersorlugit. Maannakkorpiaq Sarfartuup kuuata akua qasigissanit qassimasarfittut atorneqanngilaq, piniarneqarnerli akornusersuinerillu taamaatippata orniginartunngorsinnaavoq. Kalaallit Nunaanni qasigissap nungutaanissaminut ulorianartorsiornera eqqarsaatigigaanni piniarneqarneq akornusersuutillu ikilisarniarneqartariaqarput. Tamanna septembarimiit aprilimut Sarfartuumi umiarsualiviliornikkut pisinnaavoq, piffissami tassani qasigissat nunamut qaqineq ajormata. Tamatuma saniatigut umiarsualiveqarfiup eqqaani piniacquusaajunnaartinneqarsinnaapput, tassa umiarsualivimmik sungiussinissaat anguniarlugu.

Ilisimasanik amigaatit misissuinissanullu siunnersuut

Qasigissat Kangerlussuarmi qanoq amerlatiginerat sumiiffimmilu ukiumut qassinik piaqqiortoqartarnersoq ilisimaqqissaarneqanngilaq. Sumiiffimmi tassani piunnarnissaannut amerlassuseqarnersut misissorneqartariaqarpoq.

Nakkutilliineq

Nukissiorfiliortoqarnera sioqqullugu, nalaani kingornalu puisit amerlassusaat siaruaassimatiginerallu malittarineqarli.

5.1.2 Timmissat

Sumiiffimmi ingerlatsiviusumi timmissat piaqqiortut assigiinngitsut 28-iupput: Tuullik *Gavia immer*, Qarsaaq *Gavia stellata*, Oqaatsoq *Phalacrocorax*, Nerleq *Anser albifrons*, Canadap Nerlia *Branta canadensis*, Qeerlutooq *Anas platyrhynchos*, Alleq *Clangula hyemalis*, Toornaviarsuk *Histrionicus histrionicus*, Paaq nujalik *Mergus serrator*, Kiinaaleeraq *Falco peregrinus*, Kissaviarsuk *Falco rusticolus*, Nattoralik *Haliaetus albicilla*, Aqisseq *Lagopus mutus*, Tuujuk *Charadrius hiaticula*, Saarfaarsuk *Calidris maritima*, Nalumassortoq *Phalaropus lobatus*, Naajarluk *Larus marinus*, Naajaannaq *Larus glaucoides*, Naajaq *Larus hyperboreus*, Taateraag *Rissa tridactyla*, Apparluk *Alca torda*, Appa *Uria lomvia*, sumiiffiup silataatungaani), Serfaq *Cephus grylle*, Tulugaq *Corvus corax*, Kussak *Oenanthe oenanthe*, Orpimmiutaq *Carduelis flammea*, Qupaloraarsuk *Plectrophenax nivalis*, Narsarmiutaq *Calcarius lapponicus*. Timmissanit taakkunannga nerlerit, toornaviarsuit, tigutsisillit, naajat appallu nukissiorfiliornermi sunnerneqartussatut nalilernerqarput, taakkualu tulluuttumi allaaserineqassapput.

Nalunaarsuutit:

Sumiiffik misissorneqartoq
 Toornaviarsuk (piaqqiorfiatut ilimanaateqartoq)
 Appat (alaatsinaaffiit)
 Imaani timmiaqarfiit
 Kalaallit Nunaata nerlia (uninngaartarfiit)
 Kalaallit Nunaata nerlia (piaqqiorfiit)
 Canadap nerlia
 Naasut qaqutigoortut

Takutitassiaq 5. Toornaviarsuit, appat, imaani timmiaqarfiit, kalaallit nerlerisa, Canadap nerlerisa kiisalu naasut qaqutigoortut sumiiffiisa takutitassiarineqarnerat.

Takutitassiaq 3, q. 15/ilanngussaq 6-imi sumiiffik misissorneqartoq takuneqarsinnaavoq timmissat illersugaasut sumiiffiinik nalunaaqutsersugaq, takutitassiarlu 5. q. 22/ilanngussaq 8-mi toornaviarsuit, kalaallit Canadallu nerlerisa piaqqiorfii uninngaartarfiilu takuneqarsinnaapput, kiisalu appat, imaani timmiaqarfiit naasullu qaqutigoortut alaatsinaanneqarsimanerinit takutitassiaq.

Tuullik allattuiffik aappaluttoq naapertorlugu “ulorianartorsioqqajaasutut” nalunaarneqarsimavoq, taamaattumillu ilanngussaq 1-imi ilanngunneqarpoq.

Tuullik tatsini qaammaarissuniittarpoq eqalunnik nerisaqartuulluni. Nukissiorfiliornissamili inoqarnerulerneratigut annertunerusumik sunnerneqarnissaanik nalilernerqanngilaq, taamaattumillu tulliuttumi taaneqassanani.

Kalaallit Nunaata nerlia

Nerleqassuseq

Nerleq Kalaallit Nunaanniittoq nerlerit ilaattut Nunatta nerlerivaa *Anser albifrons flaviostris*, taamaallaat Kalaallit Nunaanni piaqqiortartoq. Taamaallaat nunatta kitaani piaqqisarpoq, tassa Nuup Kangerluaniit Upernaviup pigisaa tikillugu. Kalaallit Nunaat nerlerit ilaannut tassunga immikkut akisussaaffeqarpoq, tassa nunatsiniinnaq piaqqisarmat, taamaattumillu nukissiorfiliornissami nunatta nerlia taanna sapinngisamik annikinnerpaamik sunnerneqarnissaa qulakkeerniarneqassaaq.

Nerlerit upernaakkut uninngaartarfimminni isasarfimmilu akornusersorneqarnissaminut malussajanerusarput. Upernaakkut najortagaat aputaarutiaartartuupput, taasani nerlerit ukiiffigisimasaminut takullutik manniliornissamut ivanissamullu nerilluarlutik nukissaminut katersisarlutik. Uninngaarfimminni takkunani 1.-20. maj atortakkaminni akornusersorneqarunik piaqqiornerup iluatsilluarnissaanut akornuserneqarsinnaapput, tassa nukissaminut katersinngitsuussammata. Piaqqereeraangamik sulumik meqqui katalersarpaat, piffissamillu tassani (julimi) timmisinnaaneq ajorlutik. Isaneq nukerujussuarmik tiguisarpoq taamaattumillu sumiiffiit isaffiusut sapaatip akunnerini pingasuni-sisamani nerisassaqaarnissaat pisariaqarpoq, kiisalu akornusersorneqassagaluarunik taseqartariaqarluniluunniit kooqartariqarluni qimaaffigisinnaasaannik. Nukissiorfiliornissamut atatillugu sanaartornermi ingerlatsinermilu kalaallit nerliat piaqqiornerup nalaani akornusersorneqarnissaminut immikkut mianernartuunngitsoq nalilernerqarpoq. Tamanna nerlerit ataasiakkaarlutik nunami piaqqiortarnerannik patsiseqarpoq, ullut amerlasuutigut kilometerinik arlalinnik akunneqqartarlutik. Tamatumani piaqqiorfiup nalaani akornuserneqarnikkut ikittuinnaat malussarsinnaapput.

Upernaakkut nerlerit uninngaartarfiisa pingaarnarpaat ilaat sumiiffimmi misissuiffimmiipput, ilisimaneqanngilarli sumiiffik taanna nerlerit isaffittut atortarneraat – takujuk takutitassiaq 5, q. 22/ilanngussaq 8.

Sunniutit tamakkiisumillu kinguneri

Paasissutissat pigineqartut tunngavigalugit nerlerit upernaami uninngaarfisartakkaminni ajoqusersorneqarsinnaaneratt mianernarnerpaasarpoo. Erngup nukinganik nukissiorfiup pilersinneqarneratigut ingerlanneqarneratigullu nerlerit uninngaarfimminni akornusersorneqarsinnaapput, tassa aqqusinniornernit, qulimiguullit annertunerusumik angallannerisigut nuuttut/sulisullu sumiiffimmi annertunerusumik sukisaarsarnerannit ajoqusersorneqassallutik. Nukissiorfeqalerneratigut inuit amerlissutissaat aatsitassanik misissuinerit piiannernillu pissaaq, tassa sunniuteqarsinnaasut taakkua nerlernik ataatsimoorlutik uninngaarfinniittunut ajoqusiisinnaammata.

Naatsorsuutigineqarpoq nukissiorfik avannaa-tungaani kujataa-tungaani luunniit inissikkaanni assigiimmik nerlernut upernaami uninngaarfinniittunut akornusersuisinnaasoq, tassa sumiiffiit taakkua marluk tamarmik umiarsualivik aqqusinerlu atortussaammassuk. Innaallagissamik aqqutini sumi inissiinissaq apeqqutaatillugu nerlernut akornutaasinnaaneratt pisinnaavoq.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Nerlerit inunnik pisuttunit qimaatinneqartarput, inuit 500 meterinik ungasissuseqartillugit, aammalu qulimiguulinnit atsissukkoortunit 2-9 km-it iluanniippata qisuariartarlutik. Piffissami isaffiusumi nujuarnerulersarmata ungasissutsit taakkua suli annertunerusinnaapput. Taamaattumik sumiiffimmi angalaarnissat timmisartornissallu upernaakkut uninngaartarfiinik niguillutik ingerlanneqartariaqarput. Qulimiguulinnit akornusersorneqarnissaat annikillisarfiarlugu aqqutini aalajangersimasunik atuisoqarsinnaavoq, timmisartuussinerit aalajangersakkamik uninngaarfiillu sapinngisamik ungasillugit ingerlaartillugit.

Nukissiorfimmu aqqusinniorneq junimiit aprilip naanerannut pisariaqarpoq, upernaakkut nerlerit nunamik atuineratt eqqornaveersaarlugu.

Inunnit akornusersorqarnissaat annikillisarfiarlugu nerlerit upernaakkut uninngaartarfii pillugit paasisitsiniaasoqarsinnaavoq nerlerit eqqissisimatinneqarnissaannik kajumissaarisumik.

Aammattaaq sumiiffimmi tassani uninngaarfeqarpat isaffiusunik, taava sanaartorneq inuillu angallanneratt julimi pinaveersimatittariaqarput.

Innaallagissap aqqutaannit nerlerit akornuserneqarnissaat annikillisarluarlugu aqqutit taakkua Tasersiap kujataa-tungaatigut ingerlaartinneqarsinnaapput, tassa nerlerit Tasersiap avannaa-tungaaniinnerusarmata.

Ilisimasanik amigaatit misissuinissanullu siunnersuut

Misissorneqassaaq nerlerit julimi isanermi nalaanni sumiiffik taanna atortarneraat. Misissuinermit tapunneqarsinnaavoq nerlerit pisunut assigiinngitsunut qanoq qisuariatarnernannut misissuinissaq. Paasisat nunanik iseqqusaanngitsunik, timmisartut ingerlaarfissaannik aalajangersaatinik il.il. aalajangiinissanut tunngaviussapput. Taamatuttaaq sumiiffimmi isareermermi uninngaarfiit, nerlerit ukiami ingerlaalinnginnerminni nukissaminnik katersiffigisaat aamma sumiissusersineqartariaqarput, sanaartormilu ingerlatsinermilu eqqarsaatigineqartariaqarlutik.

Nakkutilliineq

Nukissiorfiliormi sanaartormermit ingerlatsinermullu atatillugu nerlerit inunnt qisuariaataat misissorneqarli.

Canadap nerlia

Canadap nerlia eqqarsaatigalugu ukiuni kingulliunerusuni Kalaallit Nunaanni piaqqiortut amerliartorsimapput, kitaanilu sumiiffiit ilaanni nerlermit nalinginnaanerusunngorsimalluni. Canadap nerlia nunatta nerlia assigalugu Kalaallit Nunaanniitilluni upernaakkut aalajangersimasumik uninngaarfearlunilu isasarfeqarpoq. Canadap nerlia upernaakkut sumerpiaq uninngaartarfeqarnersoq piaqqereernerullu kingorna sumi sulumik meqquinik isarnersut qulakkiivillugu ilisimaneqanngilaq. Takujuk takutitassiaq 5, q. 22/ilanngussaq 8, tassani Canadap nerlianik piaqqiortunik nassaarfiit takutinneqarput.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Nunatta nerlianut sunniutit assigivaat. Canadalli nerlia upernaakkut nerlernit kingusinnerusukkut Kalaallit Nunaannut apuuttarput, taamaattumillu uninngaarfimminni nerlernit kingusinnerulaartukkut akornusersorneqarnissaminut malussajarsarlutik.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Nunatta nerlia takujuk.

Ilisimasanik amigaatit misissuinissanullu siunnersuut

Ilisimaneqanngilaq Canadap nerliata sumiiffik upernaakkut uninngaarfittut isaffittulluunniit atortarneraat, tamannalu misissorneqartariaqarpoq, aamma qanoq annertutigisumik atuisarnersut.

Nakkutilliineq

Nukissiorfiliornermi sanaartornermut ingerlatsinermullu atatillugu nerlerit inunnut qisuariaataat misissorneqarli.

Toornaviarsuk

Toornaviarsoqassuseq

Toornaviarsuit piaqqiortut Kalaallit Nunaanni ikitsuaraapput, kitaanilu Upernavik tikillugu tunullu kujassinnerusortaani kuuit kuuttut eqqaanni piaqqisarput.

Toornaviarsuk Arnangarnup Qooruata ilorpiaani Arnangarnup Kuuani erniortarunarpoq (takujuk takutitassiaq 5, q. 22/ilanngussaq 8), tamannali ukiuni kingulliunerusuni uppersineqarsimanngilaq. 2007-mi timmisartumiit toornaviarsuit ujartorneranni Tasersiaq, Ujaraannaq Tasersiallu avannaa-tungaani transektit (kisitsinermi qulaavaasassat) qulaanneqarput.

Qulaavakkanili taakkunani toornaviarsunnik piaqqiortunik naammattuuisoqanngilaq.

Toornaviarsuit Kalaallit Nunaanni ima ikitsigipput allattorsimaffimmi aappaluttumi “uloriarnartorsioqqajaasutut” nalilernerqarsimallutik, taamaattumillu piaqqiorfimminni sapinngisamik illersorneqartariaqarlutik.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Toornaviarsuit piaqqiorfimmi nalaani (juni-september) inunnit, timmisartunit qulimiguulinnillu atsissukkoortunit akornusersorneqarnissaminnut mianernartuupput. Avannaa-tungaani kujataa-tungaanilu tamani erngup nukinganit nukissiorfiliornermi angallanneruneq pissaaq, tassa Kangerlussuarmi umiarsualivimmiit Arnangarnup Qoorua qanillillugu ingerlaartoqarnerusalissammat.

Kujataa-tungaani erngup nukinganik nukissiorfiliussagaanni, Sarfartuup Kuuanut siltimik ingerlaartoqarunnaassaaq, tassa tasersiamiit imermik siltilimmik kuuttoqarunnaassammat. Tamatumani toornaviarsuit piaqqiornissaminnut pitsaanerusunik atugassaqalersinnaapput, tassa kuuk tamarmi erseqqaarissunngussammat.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Piaqqiorfinni atsissukkut timmisartuussineq pinaveersaarneqarli, piaqqiorfiillu qanittuini pisuttunit iserfigeqqusaanngitsunik pilersitsisoqarli. Iliuusissatut iluaqutaasinnaasut ukua sumiiffimmi piaqqiortunik toornaviarsoqarpat atuupput.

Ilisimasanik amigaatit misissuinissanullu siunnersuut

Qulakkeerlugu ilisimaneqanngilaq toornaviarsuk Arnangarnup Qooruata iluani Arnangarnup Kuuani piaqqiortarnersoq. Taamaattumik tamanna Arnangarnup Kuuani misissoqqissaarneqartariaqarpoq.

Kujataa-tungaani nukissiorfiliussagaanni toornaviarsuit piaqqiornerannut tamanna pitsaasumik kinguneqassanersoq nalilissagaanni, toornaviarsuit Kalaallit Nunaanni piaqqiornissamut pisariaqartitaat paasineqartariaqarput, taassungalu ilaatigut ilanngullugu toornaviarsuit nerisaannut (ippernat manni il.il.) kuummut siltimik akoqalersitsineq qanoq sunniuteqassanersoq misissorlugu.

Nakkutilliineq

Arnangarnup Qooruani toornaviarsoqarpat piaqqiortunik, taakkua nukissiorfiornermi ingerlatsinermilu alaatsinaanneqartariaqarput.

Timmissat tigutsisillit

Tigutsisileqassuseq

Kalaallit Nunaanni timmissat tigutsisillit assigiinngitsut piaqqiortarput: Nattoralik, Kiinaaleeraq aamma Kissaviarsuk. Nattoralik kitaani nerisassaqaqluarfinniigajuppoq, soorlu aalisakkat timmisallu annerit nerisaralugit, ilisimaneqanngilarlu nattoralik sumiiffimmi misissorneqartumi piaqqiortarnersoq. Kiinaaleeraq nalinginnaasumik sumiiffimmi misissorneqartumi piaqqiortarpoq, kissaviarsuit sumiiffimmi tassani amerlanngitsuinnaallutik. Kalaallit Nunaanni timmissat tigutsisillit qaqqat innaanni ulluliorajuttarput.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Tigutsisillit ulloqarfimminni inunnit akornusersorneqartuarnissaminnut malussajasuupput, ajornerpaamik piaqqiorfitik qimassinnaallugit.

Sumiiffimmi misissorneqartumi kissarviarsuit ulluliornissaannut innat piukkunnartut amigaataasinnaapput, taamaattumillu tamaani piaqqiorsinnaanatik. Aamma tulukkat innat ulluliorfittut atortarpaat, ulluliorfissanillu unammillertuusinnaasarpur. Sumiiffimmi ingerlatsiviusussami eqqakkat amerlinerisigut tulukkat nerisassaqaqarnerulissapput, taamatuttaaq piniartoqarnerulerneratigut tutut umimmaallu sinnikuinik

nerisassaqarnerulerlutik. Taamaattumik sumiiffimmi ingerlatsiviusumi tulukkat amerlinissaat naatsorsuutigineqartariaqarpoq, kiinaaleeqqat kissaviarsuillu ulluliorfissanik arsaartorneqarsinnaallutik.

Nukissiorfiliornissami inissiiffissatut siunnersuutigineqartuni tamani assigiimmik tigutsisilinnut kinguneqarnissaat naatsorsuutigineqarpoq, tassa umiarsualivik, aqqusineq sullivissarlu arlaalluunniit qineraanni tassaniittussaammata. Soorlu aamma nunamut tикиneqanngisaannaraluartumut orniguttoqarnerulernissaa sunniuteqarumaartoq. Nukissiorfimmik sanaartornikkut, ingerlatsinikkut, aatsitassarsiornissamik misissuinikkut piiaanikkullu, kiisalu piniarnikkut takornariaqarnerillu kingunerisaannik pisut sumiiffimmi amerlinerisigut tigutsisilinnik piaqqiortunik qimarratsitsineq pisinnaavoq. Pisussalli taakkua taamaallaat annikitsumik/akunnattumik tigutsisilinnut sunniuteqarnissaat ilimagineqarpoq, tassa piaqqiortunut ikittuinnarnut attuissammata, sinnerinilu tigutsisillit piaqqiortut sunnerneqassanngimmata.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Piaqqiorfiup nalaani tigutsisillit ulluisa qanittuanni akulikitsumik angalaarfigineqarnissaat allatullu inunnit atuisoqarnissaa pinaveersaarneqarli.

Tulukkat sumiiffimmi nerisinnaasaat annikillisarniarlugit, taamatullu ulloqarfinnut unammillertunngornissat pinaveersaarniarlugu eqqakkat tamarmik katersorneqartariaqarput avatangiisinullu illersorneqarsinnaasumik aaqqissorneqarlutik, tassa eqqaavissuarmut igiinnarneqaratik. Sumiiffimmi qillunit (uumasunik toqunikunik) pinaveersimatitsinissaq ajornakusoorneruvoq, piniartut uumasut pisatik aattoreerlugit tamaviisa nassarniarnagillu nassarsinnaaneq ajormatigit. Qillunik ikilisaanissaq anguniarlugu uumasut aaqqissuussaasumik piniarneqarsinnaanerat periarfissaavoq, tassa katersortieriarlugit tororarlugit aariaannanngorlugillu.

Ilisimasanik amigaatit misissuinissanullu siunnersuut

Qulakkeerlugu ilisimaneqanngilaq tigutsisillit sumiiffimmi piaqqiortarnersut, tamannalu misissorneqartariaqarpoq. Sumiiffinni nukissiorfiliornikkut taamatullu aqqusinniornikkut attorneqartussani kissaviarsuit ulloqarfiit nalunaarsorneqassasut innersuutigineqarpoq, tassuunatigut ulloqarfinni malussajasuusuni sapinngisamik akornusersuinnginnissamut iliuseqartoqarsinnaanngorlugu. Kissaviarsuit ulloqarfiisa nalunaarsorneqarnerisigut aamma tullukkat unammillertuunerat malittarineqarsinnaavoq.

Nakkutilliineq

Nukissiuliorfissap akqusinissallu eqqaani timmissat tigutsisillit amerlassusaat nalunaarsorneqartariaqarpoq, sanaartornerup nalaani qanoq ineriartornerat malinnaavigineqarluni.

Naajat appallu*Naajaqassuseq appaqassuserlu*

Sumiiffiup ingerlatsiviuniartup iluani naajat assigiinngitsut sisamat nassaassaapput (naajarluk, naajaannaq, naajarujussuaq aamma Taateraaq), kiisalu appat assigiinngitsut pingasut (apparluk, appa aamma serfaq), tamarmillu Kangerlussuatsiami piaqqiortarput (takujuk takutitassiaq 5, q. 22/ilanngussaq 8). Appat sumiiffiup misissukkap avatinnguani piaqqisarput, tamakkiisumilli misissuinermit tapunneqarsimallutik ikiliartortoqarmat Kalaallillu Nunaat appamik nakkutilliinissamut aqutsinissamullu pisussaaffeqarmat. Appap saniatigut mianersuutassaq alla aamma tassaavoq Taateraaq, aamma taakkua ikiliartortuummata, ilarujussuulu Kangerlussuatsiami piaqqiortarlutik.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Naajat appallu ivasut akornusersuinermit annikinnernut allaat malussajasuusarput, tamannalu ivanermik taamaatitsinermik kinguneqarsinnaasarpog. Taamaattumik ivaffiit qanittuini umiarsuarnik angalanneq tamarmi (soorlu takornarianik angallassisut umiatsiaallu minnerit) naajanut appanullu ivasunut pitsaanngitsumik kinguneqarsinnaavoq. Taamaallaat kujataa-tungaani nukissiorfimmik inissiinikkut Kangerlussuatsiakkut angallanneq annertusissaaq, avannaa-tungaani inissiineq Kangerlussuatsiami naajanut appanullu ivasunut akornusersuutaassanani.

Naajat appallu timmiarpaat inaanni ivasartut timmiaqarfiit eqqaanni uuliakoornissanut malussajasuupput, taamatut uuliakoortoqassagaluarpat ajornerpaatut kingunerisinnaallugu piaqqiorsinnaasut ilarpassuunik nungusaanissaq. Tankinit, ruujorinit umiarsuarniillu uuliakoornerit pisinnaapput, tassa erngup nukinga atorlugu nukissiorfiliornernit, aatsitassanit piiaanernit umiarsuarniillu takornarianik angallassisunit. Uuliakoortoqarneratigut timmissanik ajoqusiinnissamut kujataa-tungaani nukissiorfiliortoqarneratigut pisinnaasutut ilimanaateqarnerpaavoq, Kangerlussuatsiakkut umiarsuartigut angallanneq annertunerulissammat. Akerlianilli avannaa-tungaani erngup nukinganik nukissiorfiliornermi sanaartornermit ingerlatsinermullu tunngatillugu uuliakoortoqarsinnaaneranut pisoqarsinnaanera taamaallaat Kangerlussuarmut eqqaanilu imaqarfinnut tunngasuuvog. Tassani naajanut appanullu

timmiaqarfeqanngilaq, taamaattumillu uuliakoortoqassappat timmissanut taakkununga sunniuteqangaassanani. Annertuumilli uuliakoortoqarnissanut ilimanaateqarsinnaanera annikitsunnguuvog, tassa umiarsuit nunat tamalaat akornanni sillimaniarnermut piumasaqaatinik malinnittuuppata, tassa imaatigut uuliamik nassataqarnermut, usingiaanermut usilersornermullu malitassat eqquutsinneqarpata.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Kangerlussuatsiami naajat appallu piaqqisarfiit inunnut akornusersuutitut illersugaareerput, tassa appat, apparluit taateraallu piaqqisut 5 km-erinik ungasillillugit aatsaat issuttoqarsinnaallunilu nipiliortoqarsinnaammat, kiisalu serfat naalajallu allat taateraajunngitsut 200 meterinik nigorlugit. Killilersuutit taakkua malinneqarpata Kangerlussuatsiami nukissiorfiliornermi takornariaqarnerulernermilu naajat appallu piaqqisut annertunerusumik sunnerneqassasut naatsorsuutigineqanngilaq.

Imaani uuliap pissusilersorfigineqarnissanut, kiisalu usingiaanermi usilersornermilu malitassat malinneqarlik.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit Soqanngilaq

Nakkutilliineq

Kangerlussuatsiami naajat appallu timmiaqarfiisa alaatsinaanneqartuarnissaat.

5.1.3 Aalisakkat

Sumiiffiup misissorneqartup iluani imermi tarajoqanngitsumi aasigiinngitsut marluk suffisarput, Kakilisak *Gasterosteus aculeatus* aamma Eqaluk *Salvelinus alpinus*, arlaannaalluunniillu ulorianartorsiortoqanngilaq. Eqalullu nunap inuit takornarissanillu piniagaavog pingaaruteqarlunartoq, taamaattumillu uani ilanngullugu allaaserineqarpoq. Imaani aalisakkat akornanni sumiiffimmi misissukkami ulorianartorsiortoqanngilaq mianernartoqaranilu, ammassalli *Mallotus villosus* ilanngunneqartariaqarpoq Kangerlussuatsiamiittuummat piniagaasarlunilu.

Eqaluk

Eqaloqassuseq

Eqaluk nunami tassani kuunni tatsinilu nalingaasuuvog. Ataaseq nikiuitsuuvog inuunini tamaat immami tarajoqanngitsumiittarluni, allalu ukiuni siullerni

tarajoqanngitsumeeriarluni aasakkut imaanut neriartortarluni. Arnangarnup Kuuani kuummi Arnangarnup Qooruatigoortumi eqaluppassuaqarpoq, nunami tassani inuinit takornarianullu piniakkatut pingaaruteqarluartunik.

Sunniutit tamakkiisumillu kinguner

Nukissiorfeqarnermi aatsitassanillu misissuillunilu piiasoqarnerani sulisut ineqarfiinit erngup minguttup kuunnut kangerlunnnullu sumiiffimmi eqaloqassutsimut ajoqutaasinnaanernnut periarfissaqarpoq. Erngup minguttup atortut moderniusut atorlugit sanarfineqarneratigut eqaloqarfiit mingutsinnissaat annikitsuinnanggortinneqarsinnaavoq.

Kuuit biilnik angisuunik aqqusinniornernilu aqqutinit milinneqarsinnaapput eqaluit ingerlaarsinnaajunnaarlugit, suffiifillu aserorneqarsinnaapput. Sarfartuup Kuuani erngup ingerlaarnera Tasersiap tasiata sapusersorneqarneratigut allanngortinneqassaaq. Erngup nukinganik nukissiorfiliassaq avannaa-tungaanut inissinneqassappat Sarfartuup Kuuani imeq Tasersiap naaneraniit pissaassaaq, tassa Sarfartuup Kuuata Arnangarnullu Kuuata kattunnerisa nalaannut imaluunniit Sarfartuup Kuuata kitaa-tungaanut, nukissiorfiornerup sumut inissinneqarnissaa apeqqutaatillugu. Nukissiorfik Evighedfjordip kujataa-tungaanut inissinneqassappat Tasersiap tasiata naanerani Sarfartuup Kuuata Arnangarnullu Kuuata kattunneranni Sarfartuup Kuua imaarutissaaq. Kangerlussuatsiami kujataata-tungaanut inissiinermi erngup siltimik akullip Sarfartuup Kuuanut kuunnera unitsinneqassaaq, kuuillu naapiffiat minguitsunngussaaq annikinnerusumillu kuulerluni. Tamanna kuup eqaloqassusaanut pitsaasumik sunniuteqarsinnaavoq.

Sarfartuup Kuuani erngup allamut ingerlaarfilernera kuup uumasuinut naasunullu sunniuteqassaaq. Sunniutaa qanoq annertutigissanersaq, ajunngitsuussanersorlu ajortuussanersorluunniit suli ersernerluppoq. Innaallagissiorfiup inissiffigisinnaasaani tamani kuuk suli ima imaqartigisinnaassaaq eqaloqarsinnaassalluni.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Sumiiffimi kuunni kangerlunnilu imermit minguttumit mingutsitsisoqarnissaa pinaveersimatinniarlugu imermut saliissutit moderniusut atorneqassapput, nukissiorfimmiit aatsitassarsiornermiillu pisumik imeq minguttoq salinneqarsinnaanngorlugu.

Kuummi eqqaaniluunniit ingerlassanit kuuit milinneqassappata imeq kuussinnaanngortinneqassaaq eqaluit ajornaquteqanngitsumik nikissinnaanngorlugit.

Sumiiffimmi inoqarneratigut suffisarfiit pingaarutillit aserorneqarpata, taava allani nutaanik suffisarfiliortoqassaaq.

Eqaluit kuunni inuuginnarnissaminnut ukioq naallugu naammattumik imeqarnissaanik pisariaqartitsipput. Taamaattumik Sarfartuup Kuuani erngup appasinnerpaaffissaa aalajangersarneqassaaq. Ukiup ilaani Sarfartuup Kuuani imeq annikippallaalerpat, taava Tasersiamiit imilerneqarsinnaanissaa qulakkeerneqassaaq.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit

Sarfartuup Kuuani eqaloqaannarnissaanut erngup appasinnerpaaffissaa misissorneqassaaq, sumiiffimmilu eqaluit suffisarfii nalunaarsorneqartariaqarput.

Avannaa-tungaani kujataa-tungaani nukissiorfiliornikkut Sarfartuup Kuuani erngup saqisinneqarneratigut kuummi eqaloqassutsimut qanoq kinguneqarsinnaanera annertuumik nalornissutigineqarpoq. Tamanna sukumiinerusumik misissorneqassaaq, tassa inissiiffinni marluusuni Sarfartuup Kuuani eqaloqassutsikkut sunniutissat nalilerneqarsinnaaqqullugit.

Nakkutillineq

Nukissiorfiup sananeqannginnerani kingornalu Sarfartuup Kuuani eqaloqassuseq nakkutigineqarli. Sarfartuup Kuuani erngup annertussusaa minnerpaaffissaa qulakkeerumallugu malittarineqarli.

Ammassak

Ammassaqaassuseq

Ammassak Kangerlussuatsiami nalinginnaasorujussuuvoq, sumiiffimmilu misissuiffiusumi suffisarpoq. Ammassak imaani nerisaqaqatigiinnermut pingaaruteqarpoq, tassa puisinit, imaani timmissanit aalisakkanillu allanit nerisarineqartarami. Tamatuma saniatigut inunnit aalisarneqarlunilu nerineqartarpoq, aammalu qimmit nerisassaattut atorneqartarluni.

Sunniutit tamakkiisumillu kinguner

Nukissiorfiorneq sumiiffimmi ammassammut pitsaanngitsumik pitsaasumilluunniit sunniuteqarnissaa ilimanaateqanngilaq.

Kangerlussuatsiakkulli umiarsuit angalasut amerlinerisigut, takornariartitsinernut atatillugu, kujataa-tungaani nukissiorfimmik inissiinikkut aatsitassarsiortoqalissappallu kangerlummi uuliakoortoqarsinnaaneranut periarfissat amerlissapput. Ammassaat mannii qullugissallu uuliakoornernit toqunartunitsinneqarnissamut immikkut malussajasuupput ikkattumiittaramik. Kangerlussuatsiami uuliakoortoqassagaluarpasut ammassaat suffisarfii malussajassapput. Annertunerusumilli uuliakoortoqarnissaanut ilimanaat annikitsuaraannaavoq, tassa imaatigut uuliamik kiisalu usingiaanermi usilersornermilu malitassat malinneqarluarpata.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Kangerlussuatsiap qinnguani umiarsualivilortaqassappat imaatigut uuliamik kiisalu usingiaanermi usilersornermilu malitassat naammassineqartarlik. Kangerlummi uuliakoortoqassappat ammassaat suffisarfii ilisimaneqartut sapinngisamik illersorniarneqassapput.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit

Soqanngilaq

Nakkutilliineq

Soqanngilaq

5.1.4 Naasut

Naasoqassuseq

Sumiiffimmi misissuiffiusumi arlaqartunik naasoqarpoq qaqutigoortuusunik, erngullu nukinga atorlugu nukissiorfilortoqarlunilu ingerlatsisoqassappat sunnerneqarsinnaasunik. Pingaartumik Arnangarnup Qooruani naasut qaqutigoortut arlalissuit nalunaarsorneqarsimapput (takujuk takutitassiaq 5, q. 22/ilanngussaq 8). Naasut qaqutigoortut nalunaarsorneqarsimasut akornanni Arnangarnup Qoorua naasut taakkua Kalaallit Nunaanni piunnarnissaannut pingaaruteqarpoq: Violet hundekvik *Elymus violaceus*, fugleklo-braya *Braya linearis*, Grønlands-frytle *Luzula groenlandica*, slægtshybriden *Ledondendron vanhoeffeni* (Kalaallit Nunaanniinnaq naasarpoq), salt-esian *Gentiana detonsa*. Taakkua saniatigut aamma Arnangarnut Qooruani nassaassaavoq sumiiffimmi kililimmi Polunins rørhvede *Calamagrostis plonuninii*. Tasersiap avannaa-tungaa Laplands-rørhvenes, *Calamagrostis lapponica-p* nunatsinni piuneranut pingaaruteqarpoq. Tassanittaaq sumiiffimmi killilimmi naasarpoq Polunins rørhvede *Calamagrostis plonuninii*. Kangerlussuarmi Tasersuup kitaa-tungaani kangerliumanermi pilukuluut ilaat, hede-melbærris naavoq *Arctostaphylos uva-*

ursi spp. Coactilis, taannalu Kalaallit Nunaanni tassanituq naasarpog. Kangerliumanertaaq taanna aks-tusindblad *Myriophyllum spicatum* naaneranut pingaaruteqarpog. Sne-anemone *Anemone richardsonii* Kangerlussuatsiap eqqaani naasarpog, naasumut tassunga sumiiffik taanna naaffittut pingaarnerpaajulluni. Kangerlussuatsiaq aamma naasumut vintergrøniniut ilaasumut *Orthilia secunda ssp. Obtusata*-mut naaffittut pingaaruteqartuuvoq.

Sunniutit tamakkiisumillu kinguneri

Nukissiorfiliornermi aatsitassanik ujarlarni piianernilu nunap sanaartorfigineqarnerani, soorlu aqquuserngit, umiarsualiviit, mittarfiit innaallagissallu aqputaannik sanaartornerni naasunik qaqtigoortunik naaffinillu tammartitsinernik kinguneqarsinnaavoq. Nukissiorfiliornermut aatsitassarsiornermullu atatillugu nunap qeriuannartup ajoqusiineranit/termokarstinit (nunami qeriuannartumi aakkiartornerup nassataanik itersat imallit) imaluunniit nunami anorimit aamma naaffiit sequminneqarsinnaapput. Soorlu aamma pisussat ilaat nunap apisarneratigut allannguisinnaasut, soorlu aputip pujoralaqalerneratigut imaluunniit aqquuserngit, ruujorit assigisaasalu siniisa nivanneqarnerisigut apusineqalernerisigut. Apummi allannguinerit tamakkua sumiiffimmi naasunut sunniuteqarsinnaapput.

Nukissiorfiup imeqarfianik sanaartornermut atatillugu Sarfartuup Kuuani saqititsinermi naasut kuummut attuumassuteqartut allannguuteqassapput. Tamanna nukissiorfik kujataa-tungaanut inissikkaanni malunnaateqarnerussaaq, tassa Tasersiap naaneranit Sarfartuup Kuuata Arnangarnullu Kuuata kattunnerat tikkillugu imaarutivissamat. Diamantinik piianermi tatsit paqqertinneqarnerisigut taamatuttaaq tatsit naasui sequminneqassapput.

Sumiiffimmi naasut qaqtigoortut siaruarsimannerannik ilisimasat tunngavigalugit (takujuk takutitassiaq 5, q. 22/ilanngussaq 8), pingaarnerit sanaartornikkut ingerlatsinukkullu attorneqassanngillat, nukissiorfik kujataa-tungaanut imaluunniit avannaa-tungaanut inissikkaluaraanni apeqqutaanani. Sumi diamantinik ujarlernissaq piiaanissarlu apeqqutaatillugu sumiiffimmi naasut qaqtigoortut sunnerneqarsinnaapput. Nukissiorfiliornermi aatsitassarsiornermilu atuuppoq naasunut sunniutissaat pinggitsoorniarneqarsinnaasarmata.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Sumiiffinni aqqusinernik, umiarsualivinnik, mittarfinnik allanilluunniit sanaartorfigineqartussani naasut nalunaarsorneqarnerat naasoqarfiit pingaarutillit attorneqannginnissaannik qulakkeerinissamut

aqqutissaasinnaavoq. Naasut eqqarsaatigalugit nunami sanaartukkanik inissiinissamut periarfissaqarpoq, tassa sumiiffimmi misissuiffiusumi nunat annertuut panertuummata naasoqarpiangitsut.

Aqquuserngit sananeqartut saniatigut biilit oqimaatsut atorlugit naasoqarfiit mianernartut aqqufigineqassappata, tamanna nuna qeritillugu pisariaqarpoq. Sumiiffinni mianernarnerusuni aamma qulimiguullit imaluunnniit biilit pullattakkanik assakaasullit atorneqarsinnaapput.

Aqquuserngit pujoralaannut 'katersuiviliortoqarsinnaavoq' pujoralaat naasunut apusinernullu pinissaat annikillisarniarlugu.

Diamantinik piianerni tatsit paqqertinneqarnerini tatsit naasui immikkooruteqartuuppata pilerseqqinneqarsinnaapput.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit
Nukissiorfiliornermi aamma aatsitassarsiornermi sumiiffiit pilersaarusiortfigineqartut sanaartorfigineqannginnerminni tamarmik naasoqarfiisigut nalunaarsorneqassapput. Taamaasiornikkut pilersaarusiornernup nalaanili naasoqarfiit pingaarutillit sanaartorfigineqannginnissaat qulakkeerneqarsinnaavoq. Sumiiffimmi sanaartortoqassappat nunap qeriuannartup akornutaasinnaaneranut sumiiffiit mianernarnerusut sumiissusersineqarlik.

Nakkutilliineq

Nukissiorfimmik sanaartornermi ingerlatsinermilu inuit amerlanerusut sumiiffimmik atuinerulernerisigut naasut qaqutigooortut qanoq sunenrneqarnissaat alaatsinaanneqarli.

5.2 Nunap isikkua

Pissutsit atuuttut nassuiarneqarnerat

Kalaallit Nunaanni nunap isikkua immikkoorluinnartuuvoq ilarujussualu inunnit tikinneqanngisaannartuulluni. Angujaartorfiup Nunaaniippoq nuna immikkoorutalik eqqissisimatitaasorlu, Arnangarnup Qoorua, tassa Sarfartuup Qooruani sanimut qooqqut ilaat. Kuuk Arnangarnup Qooruatigoortoq ateqarpoq Arnangarnup Kuua Sarfartuup Kuuanut kuuttuulluni, Sarfartuullu Kuua Tasersiap kuuaniit pisuuvoq. Sumiiffimmi killilimmik takornariaqartarpoq, siunissarli eqqarsaatigalugu annertusaanissaq pilersaarutigineqarpoq, sumiiffik taanna takornarissanut misigisassaqqissorpasuaqarmat, aalisarnek piniarnerlu

ilanngullugit. Takornariaqarnernik aaqqissuussisuusut aalisarnissamut piniarnissamullu pisinnaatitaassutsinik pisinnaanerat eqqartorneqarpoq.

Nunap misissuiffiup ilaani maannakkorpiaq diamantinut misissuisoqarpoq. Nunap sinnerani nunanilu eqqaaniittuni allani Angujaartorfiup Nunaata iluaniittuni ujaasinissamut pisinnaatitaaffinnik tunniussisoqarsimavoq (takujuk takutitassiaq 3, q. 15/ilanngussaq 6). Suli ilisimaneqanngilaq ilumut tassani diamantinik piiasoqassanersoq, taamaattoqassappallu qanoq annertutigisumik.

Namminersornerullutik Oqartussaniit ilisimatitsissutigineqarpoq, nukissiorfimmik inissiiffissani kujataa-tungaaniittoq imaluunniit avannaa-tungaaniittoq qinerneqaraluarpat, taava Kangerlussuup eqqaani Sarfartuup Qooruata paavani umiarsualivik inissinneqassasoq.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Erngup nukinga atorlugu nukissiorfik: Erngup nukinga atorlugu nukissiorfik sanaartukkallu, illut aqquserngillu tassunga attuumassuteqartut nunamik inissiiffissamik annertuumik ataavartussamillu allannguuteqartitsissapput. Sunniutit malunnarnerpaat sanaartornerup nalaani pissapput, ukua nunamik sunniisussatut taaneqassallutik:

- Illunik aqqusinernillu sanaartornerit, tassani ilaallutik illoqarfik sanaartugaq, umiarsualiviit, aqquserngit, mittarfik, nukissiorfik (kraftvarmeværk) allallu.
- Ingerlaarfissanik sulluliornerit
- Imeqarfiliornert/sapusiornert
- Nukissiorfiliorneq/turbineanlæg-iliorneq
- Innaallagissap aqqutissaannik sanaartorneq
- Ujaqqerivinnik/sioqqerivinnik aqqusinernut allanullu atugassanik pilersitsisinnaaneq
- Sulluliornerit, nunagissaanernut allanullu atugassanut ujaqqanik qaartitikkanik inissiiffissalorsinnaanernut.

Pisussanit taakkunannga toqqaannartumik sunniutissat siullertut tassaapput qaarsunik qaartiterinissat kiisalu atugassanik assaanissat/qaartiterinissallu kiisalu qaartitikkanik inissiinissat. Sunnutissat pisariaqartuullutillu kingorna allanngortinneqarsinnaasuunngillat. Sunniutit annertussusissaannut qanoq qaartiterisoqartiginissaa, atuisoqartiginissaa inissiisoqartiginissaalu apeqqutaapput.

Sanaartornermi pisussat nunap isikkuanut toqqaannanngitsumik arlalitsigut sunniuteqassapput, tassunga ilaallutik sarfatigut allannguutit, taamatullu nunat neruinerinik pilersitsineq. Aqquserngit avataasigut sumiiffimmi annertunerusumik angallattoqalerneratigut naasunut nunamullu ajoqusiisinnaavoq, nunap qeriuannartup ajoqusiineranit/termokarstinit (nunami qeriuannartumi aakkiartornerup nassataanik itersat imermik imallit) imaluunniit nunami anorimit pisunik. Sunniutit taakkua nunamut toqqaannartumik sunniutissanut naleqqiullugit pingaaruteqanngitsutut nalilerneqarput. Sumiiffimmili pissutsit ersertut sunniutissat pingaaruteqarnerannik allannguinnisannik pisariaqartitsilersinnaapput, tassunga ilaallutik nunap qeriuannartup, sumiiffiit masattut, panertut/siorallit annertussusaat.

Nukissiorfimmik ingerlatsinerup nalaani nunamik sunniutissat pingaarutillit pisunit makkunaannga pissapput:

- Kangerlunnut siltip ingerlarngata allanngortinnera
- Siltimik Tasersiap tasiata eqqaaneersumik toqqorsiviliineq
- Tasersiap tasiata eqqaaniit imeqarfiup iluarsartuunnera
- Angallattoqarneraniit nunamik naasunillu nungullarsaaneruneq

Kujataa-tungaani inissiinerup nassatarissavaa Kangerlussuatsiamut siltimik annertuumik ingerlaartoqalerneru, taamaasineranilu kuup akua siamasissaq (delta) pilersinneqarsinnaavoq. Akerlianik Kangerlussuarmi deltat ukiut ingerlanerini nungukkiartuaarsinnaapput, tassa Tasersiap tasianiit siltimik ingerlasoqarunnaarneratigut. Sunniutit taakkua qanoq pingaaruteqartiginerannut naliliinissaq ajornakusoorpoq, tassa maannamut naleqqiullugu siltimik kuutsitsinerunerup allannguutit qanoq annertutigisut nassatarissanerai apeqqutaassammata kiisalu imaani uumasut sorliit sunnerneqarumaarnerannut tunngasut.

Tasersiap tasiani siltimik ujarannguuttumik assaasariaqartarnissaq pisariaqartarsinnaavoq, tassa taseq silteqartorujussuummat ulikkaariartorsinnaalluni, pingaartumik sivisuumik tatsimiikkuni. Sunniutissaq tamanna pingaaruteqartutut nalilerneqarpoq, tassa siltip nunami inissinneqarnissaa naatsorsuutigineqarpat. Allamut inissinneqassappat, soorlu kangerlummut, tassunga sunniuteqassaaq.

Tasersiami imeqarfiup sinaa tatsimi erngup annertussusaanik allannguinnikkut sunnerneqassaaq, sinaani annertuumik sunniuteqartussamik erngup killiffigisartagaani ippeqalissammatt. Taamatuttaaq tatsip sinaata ukiumi erngup

annertussusaata allanngoranneranit neriorneqarnissaa pisinnaavoq, tassa qaangup appartarneratigut.

Aatsitassarsiornerit: Diamantinik ujaasinerit piffimmi annikitsumiipput annertunerusumillu sunniuteqarnissaat ilimagineqarani. Ujaasineq annertusarneqassappat nunamullu annertunerusumut sianneqassappat ataatsimut sunniutaat annertunerussapput, nunalli annertussusaa isigissagaanni suli annikissallutik. Taamatuttaaq ujaasineq annertusarneqarpat nunamik nungullarsaaneq annertusissaaq, tamannali apeqqutaasutut nalilernerneqanngilaq.

Diamantinik ujaasineq piiaanissamik kinguneqassappat pisut nunamik annertuumik sunniisussat amerlissapput. Tamanna pingaartumik qaarsunik qaartiterinikkut, tatsinik paqqertitsinikkut, gråbjerginik inissiinikkut kiisalu sanaartornikkut aqqusinniornikkut il.il. pissaaq. Ilimagineqarpoq suliarineqarnerat qaarsunik qaartiterinikkut taamaallaat pissasoq.

Piniarneq takornariaqarnerlu: Sumiiffimmi piniarneruneq takornariaqarnerunerlu nunamik nungullaanerusinnaaboq, nunat sisoornerinik, termokarstinik (nunami qeruaannartumi aakkiartornerup nassataanik itersat imermik imallit) anorillu ninnerinik kinguneqarsinnaasumik. Sunniutilli taakkua pingaaruteqartutut nalilernerneqanngillat.

Tamakkiisumik sunniutit: Nunamut sunniutissani amerlanerni nukissiorfiliornermi imaluunniit aatsitassarsiornerne sunniutaappata assigiipput, siullertut tassaallutik nunami qaartiterinikkut, nunamik nalimmassaanikkut il.il. allannguinerit pisut kiisalu nunap eqqaani nungullarsaaneruneq.

Avannaa-tungaa imaluunniit kujataa-tungaa inissiiffittut qinissagaanni sunniuttissat allannguuteqangaanngillat. Nuna nukissiorfiullu inissiffiissaa allallu apeqqutaatillugit assigiinngissutsit tassaassapput, qaarsoq qanoq annertutigisoq qaartiterneqassanersoq sumilu qaartitikkanik inissiisoqassanersoq.

Sumiluunniit inissiigaluaaraanni nukissiorfiliornermi qaarsunik qaartitikkanik inissiisoqartariaqassaaq, naatsorsuutigisariaqarmat qaarsunik annertuumik qaartiterisoqassasoq sanaartornermi tamakkerlugit atorineqarsinnaanngitsunik.

Qaartitikkanik inissiinernit sunniuttissat ataatsimut isigalugu annertunerussaqaat aatsitassarsiorneq (diamantisiorfik) ingerlanneqalissappat.

Nukissiorfiliornermi qaartitikkat aatsitassarsiornermi atorneqarsinnaassagunarput, tassa qaartitikkat aatsitassanik/diamantinik akoqarneri misissoqqissaarneqarsinnaallutik.

Sumiiffimmi angallannerup (snescooterit, ATV, pisuttut) nungullarsaataanera killeqassaaq, nunamili annertuumi killiligaanngitsumilu pissalluni.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Nukissiorfiliornermit aatsitassarsiornermillu tamakkiisumik sunnitit annikillisarneqarsinnaapput umiarsualivinnik, aqqusinernik il.il. ataatsimoorussunermi.

Qaarsut qaartitikkat sioqqallu piiakkat sanaartornermi atorneqarsinnaapput (umiarsualiviliornermi, aqqusinniornermi il.il.) taamaalillunilu ujaqquerivinnik sioqquerivinnillu pilersitsinissamik pisariaqartitsineq annikillisarlugu.

“Terrænmodel-it” qaarsut annertussusaannut aqutsinermi atorneqarsinnaapput. Sinneruttunik qaartitigaqarpat, taamaattoqarnissaalu ilimanarpoq, nunami inissinneqartariaqarput, naasunut ajoqusiinaveersaartumik nunalu ‘ikilernaveersaarlugu’. Qaarsunik qaartitereqqissagaanni siorartarfinnillu pilersitseqqissagaanni tamakkaa pisariaqarput annikinnerpaamik sunniutigisinnaasaat eqqarsaatigalugit, aallerfissat ima atsigalutik allanik pilersitsinissaq pisariaarullugu.

Sanaartoreernermi qaarsunut aserortikkanut inissiiffiit ujaqqeriviillu/sioqqeriviit atorneqareerpata sumiiffiit pissutsiminnut utertinneqarsinnaapput.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit

Ilisimaneqanngilaq qaarsunik inissiinissaq qaartiterinissarlu qanoq annertutigiumaarnersut, sanaartornissamilu aqqusinniornissanilu il.il. qanoq annertutigisoq pisariaqartinneqassanersoq. Nukissiorfiliornissalli pilersaarusiorneqarnerani tamanna ilanngullugu pilersaarusiugassaavoq.

Tasersiap tasianiit siltimik kivinikumik inissiinissap/piiaanissallu qanoq sunniuteqartiginissaa nalilissagaanni paasiniartariaqassaaq qanoq annertutiginersoq peernissaanullu periarfissat qanoq ittuunersut.

Kangerlunnut siltimik maannamut naleqqiullugu kuuttoqarnissaata qanoq allannguitiginissaa kiisalu deltat pilersinneqarlutillu nungusarneqarnissaat imaanilu uumasunut sunniutissat misissorneqassapput.

Sumiiffimmi ujaraaqqanut sioqqanullu qanoq periarfissaqartiginera ilisimaneqanngilaq. Taamaattumik sumi ujaraaqqanik/sioqqanik piiasoqarsinnaaneranut nalunaarsuinissaq pisariaqartinneqarpoq. Ujaraaqqanik sioqqanillu aallerfissaqanngippat taakkua umiarsuarnik assartorneqartariaqarput, taamaattoqassappallu umiarsuartigut angallanneq annertusissaaq taamatullu uuliakoornissamut akornusersuinissamullu periarfissaq annertusissalluni.

Sumiiffimmi nunap qanoq ittuuneranut ilisimasat amigaataapput, aammalu qeruaannartup, termokarstip (nunami qeruaannartumi aakkiartornerup nassataanik itersat imermik imallit) nunallu neriuneratigut ajoqusiisoqarsinnaanera ilisimaneqarani. Tamanna geotekniskemik misissugassat ilagissavaat.

Nakkutilliineq

Sumiiffimmi nungullarsaanerit, pinngortitap neriuinera, anorrit nikinnerat il.il. sunniutaat nakkutigineqassaaq.

Tasersiap tasianiit siltimik qalluinissaq inissiinissarluk pisariaqassappata taakkua sunniutaat nakkutigineqartariaqarput. Nunap qaavani inissiinissaq naatsorsuutigineqarpoq. Kangerlunnut inissiisoqassappat tamatuma nakkutigineqarnissaa eqqarsaatigineqartariaqarpoq.

5.3 Nunap qaavani imeq, tatsit, kuuit kangerluillu

Pissutsit atuuttut nassuiarneqarnerat

Sarfartuup Kuua Tasersiap tasianeerpoq silteqartorujussuullunilu Arnangarnup Kuuanut kuup ipeqanngitsortaanut kuuttoq. Tassanngaanniit Sarfartuup Kuua Kangerlussuarmut kuuppoq, tamatuma paavaniilluni delta annertoq. Sumiiffimmi tatsit, kuuit kangerluillu maannakkut inunnit sunnerneqangaarsimanngillat.

Sunniutit tamakkiisumillu kinguneri

Erngup nukinga atorlugu nukissiorfik: Nukissiorfik sumulluunniit inissikkaluaraanni Sarfartuup Kuuanut allannguuteqartitsissaaq. Avannaa-tungaani inissiiffissat marluk (07.e-1 aamma 07.e-4) tamarmik Sarfartuup Kuuanut sunniuteqassapput, kuup ilaa naannerusoq ilaalu tannerusoq imaarunnerullunilu siltikinnerulissammat.

Kangerlussuatsiaap eqqaani inissiinermi ,07.e-3, imeq Sarfartuup Kuua aqqusaarlugu Tasersiamersooq tamarmi Kangerlussuatsimut kuulissaaq. Imerujussuaq allakkoortinneqassaaq, tamannalu aamma Tasersiap tasianiit maanna Kangerlussuatsiamut kuutsinneqartussamut siltip annertussusaanik annertuumik allannguissaaq (takujuk takutitassiaq 2, q. 12/ilanngussaaq 5).

Inissiiffissani avannaa-tungaaniittuni marlunni siltip ingerlanissaa unitsinneqassaaq taamatullu kuup sinaani imermik kuuttoqarunnaarneratigut katersuuttoqarunnaarluni, tamanna kuup ingerlannganik annertuunerusumik allannguisinnaalluni. Kujataa-tungaani inissiinissami Tasersiap kuuaniit Sarfartuup Kuuanut siltimik ingerlasoqarunnaassaaq. 5.2 Nunap isikkua-ni deltat pillugit atuarit.

Siltimik ingerlatitsiunnaarneq Sarfartuup Kuuata ilarujussuani erngup qaammaarissunngorneranik kinguneqassaaq, kujataa-tungaani inissiigaanni kuuit tamarmi qaammaarissunngussalluni. Tamanna pissaaq kuunnit allanit siltimik ingerlasoqanngippat.

Sanaartornerup nalaani illoqarfimmit sanaartorfiusumit imeq minguttoq kuutsinneqartassaaq. Tamanna Kangerlussuarmut Kangerlussuatsimullu kuussasooq naatsorsuutigineqarpoq. Erngup minguttup kuutsinneqarneratigut kuuffigineqartoq stoffinik inuussutissartalinnik avatangiisinullu ajoqutaasinnaasunik inuit 2.000 missaanniittut pilersitaannik kuuttoqassaaq. Stoffit taakkua sunniutissaat annertuutut nalilernerqarput, imaani uumasunik allannguuteqartitsisinnaallutik, pingaartumik kangerluit eqqaanni assigneqanngitsunik økosystemeqarpat.

Orsussamik allanillu avatangiisinut artukkiisinnaasunik imaanut kuuttunik ajutoortoqarsinnaavoq/maangaannartitsisoqarsinnaavoq. Sunniut tamanna apeqqutaasutut nalilernerqanngilaq, sumiiffinnili kuuttoq qanoq annertutiginersooq qanorlu sanngitiginersooq apeqqutaatillugu sunniuteqarsinnaalluni.

Aatsitassarsiorneq: Aatsitassarsiorneq pingaartumik ingerlatsinerup nalaani sunniuteqassaaq, ingerlatsivimmiit imeq minguttoq kuussammat. Taamatuttaaq orsussamik allanillu avatangiisinut artukkiisinnaasunik imaanut kuuttunik piiaanermilu suliareqqiinermilu stoffinik allanik atornerqartunik ajutoortoqarsinnaavoq/maangaannartitsisoqarsinnaavoq (qillerinermi imerpalasut, mingummut katersuiviit allallu). Diamantinik piianermi sumiiffimmi tatsit paqqertinneqarpata tamanna sunniuteqassaaq.

Piniarneq takornariaqarnerlu: Pisunit taakkunannga annertuumik sunniuteqartoqarnissaa naatsorsuutigineqanngilaq.

Tamakkiisumik sunniutit: Kangerlussuatsiami kujataa-tungaani inissiinermi imerujussuaq siltilu Kangerlussuarmut kuuttuugaluaq Kangerlussuatsiamut saqitinneqassaaq.

Avannaa-tungaani inissiiffissani marlunni Sarfartuup Kuuata ilaa Tasersiamiit siltimik piunnaaruni erseqqaarissunngussaaq. Kujataa-tungaani inissiinermi Kangerlussuup tungaanut imeq tamarmi qaammaarissunngussaaq. Tamanna pissaaq kuunnit allaniit siltimik kuuttoqanngippat. Tamanna kuup naasuinut uumasuinullu pingaarutilimmik sunniuteqarsinnaavoq, kangerlummilu uumasunut, tamannali nalilissallugu ajornarpoq siltip annertussusaanut kiisalu imaani immikkoorteqartunik uumasoqarneranik ilisimasat amigaataammata.

Imerkik minguttumik kuutsitsinermi, siltip ingerlaarfianik allannguinnermit, eqqaavinniit imermik minguttumit, qaarsunit qaartitikkani inissiisimanerni kuuttunit saviminissani akulinnit, avatangiisinut stoffinik ulorianaatilinnik ajutoortoqarneratigut/maangaannartitsisoqarneratigut aniasut tamakkiisumik sunniutissaat kangerlummik aniaffiannut annertuumik sunniuteqarnissaat naatsorsuutigineqarpoq. Sunniutissat qanoq annertutiginissaannut imaani uumasut suunerat qanorlu sanngitiginerat apeqqutaassapput.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Erngup minuttup sunniutissai annikillisarneqarsinnaapput imermik kuuttumik salinikkut kiisalu stoffinik avatangiisinut artukkiisinnaasunik atuinnermik annikillisaanikkut kiisalu taakkua eqqortumik piiarnerisigut. Taamatuttaaq sunniutissat annikillisarneqarsinnaapput kuuffissaq ataaseq arlallilluunniit pertujaatsut qineraanni, tassaassallutik kangerluit annertuumik imermik taarsiiffiusartut, taamaasillutik næringstoffit stoffillu avatangiisinut artukkiisinnaasut katersuunnissaat annikillisarneqarsinnaalluni.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit

Siltip erngullu ingerlaartup allanngortinnerat uuttuuterpassuarnut pingaaruteqassaaq, tassunga ilaallutik eqaluit, timmissat, nunap isikkua/deltat, Sarfartuup Kuua kangerlunnilu uumasoqatigiippassuit. Taamaattumik maannakkut kiisalu nukissiorfiliornikkut Sarfartuup Kuuanut siltip erngullu ilaartorneratigut kinnerillu pilernerisigut kingunerinut annertunerusumik paasisaqarnissaq pisariaqartinneqarpoq.

Kangerlussuatsiamut siltip maanna kuuttup, Tasersiap tasianiit ilaneqarnissaanut naleqqiullugu qanoq annertutigineranut ilisimasat amigaataapput, tatsimilu erngup ingerlaartup annikinnerulerneratigut/sukkanerulerneratigut siltip kivineratigut allannguutissaq sunaassanersoq ilisimaneqarani.

Tasersiap tasiata erngata annertussusaata allannguutinneqarneratigut kviksølvimik aniasoqarnissaanut ilisimasat amigaataapput.

Kangerlussuarmi Kangerlussuatsimilu uumasogatigiit suut inuunersut ilisimaneqanngilaq, pingaartumik siltip erngullu minguttup kuutsineqarnerisigut qanoq sunnerneqassanersut. Kangerlunni taakkunani marlunni uumasogatigiit paasisaqarfigineqartariaqarput, aamma assigineqanngitsunik uumasoqarnersoq, tassa siltimik imermillu minguttumit ingerlaartitsinissap sunniutigisinnaasai nalilernerqarsinnaanngorlugit.

Ilisimaneqanngilaq Tasersiap tasia qillerinerit (kerneborringit) aqqutigalugit silaannaap pissusaanut paasisaqarfissatut piukkunnartuunersoq. Taamaattoqassappat sanaartortoqalersinnagu siltimillu kinnikumik akornusiissussamik assaasoqalersinnagu qillerinikkut misissuinerit pisariaqarput.

Nakkutilliineq

Erngup minguttup kuutsinneqarnissaani kuuffissani næringsstoffit stoffillu avatangiisinut artukkiisinnaasut nakkutigineqassapput.

Qaarsunit qaartitikkanit gråbjerginillu inissiiffinniit kuuttunit saviminissat nakkutigineqassapput, kiisalu avatangiisiminnut sunniutigisinnaasaat nakkutigineqarlutik.

6 SILAANNAQ

Pissutsit atuuttut nassuiarneqarnerat

Sumiiffimmi pisussani silaannarmut mingutsisisoqarsinnaasunik soqanngitsoq nalilernerqarpoq.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Erngup nukinga atorlugu nukissiorfik: Nukissiorfimmit nukimmik sinneruttumik atuinikkut uuliatortumik nukissiorneq taarserneqassaaq. Taamatut uulia atorlugu nukissiorneq taarserneqarpat ilaatigut CO₂-mik aniatitsineq

annikillisinneqassaaq. Nukissamik sinneruttumik atuinissami Maniitsumut pilersuinissaq eqqarsaatigineqarneruvoq, tassa Sisimiut erngup nukinga atorlugu nammineq nukissiorfeqariissamat. Nukissaq sinneruttoq aamma sumiiffimmi/eqqaani aatsitassarsiortut allatigulluunniit tunisassiornermik ingerlatsiviit atorsinnaavaat.

Aatsitassarsiorneg: Diamantinik piiaanermik ingerlatsineq qaarsunik suliareqqiinerimi/asororterinerimi pujoralammik nipiliornernillu pilersitsisinnaassaaq, kiisalu illoqarfimmut ingerlatsiviusumut angallattoqarnerulerneratigut nukimmillu tunisassiornikkut mingutsitsineq annertusarsinnaassaaq. Sunniutissaa pingaaruteqaangitsutut nalilerneqarpoq.

Piniarneq takornariaqarnerlu: Pisussanit taakkunannga silaannaap annertunerusumik sunnerneqarnissaa ilimagineqaangilaq.

Tamakkiisumik sunniutissat: Annertunerusumik tamakkiisunik sunniutissaqaangilaq. Siullertut tassaassapput CO₂, Nox-ip aniatitsinernit pisut, tassa nukiup sinneruttup atorneratigut kiisalu angallannermit suliareqqiinermillu pujoralannit pinngortunit pisut.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut
Pujoralannut 'katersuivinnik' atuneq

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit
Soqaangilaq

Nakkutilliineq
Soqaangilaq

7 KULTURI ITSARNISARSIORNERLU

Pissutsit atuuttut nassuiarneqarnerat
Angujaartorfiup Nunaa kulturikkut najorneqarsimaneranut takussutissanik assigiinngitsorpassuarnik peqarpoq, soorlu inussuit, nunaqarfiit, sanaartukkat allallu, piffissap ingerlanerani inoqartarsimaneranut takussutissaasut. Kulturikkut eqqaassutissat 1900 sioqqullugu pisimasut atorneqaangitsullu eqqissisimatitsinissamut inatsit naapertorlugu eqqissisimatitaapput. (Qanganitsanut eqqaassutissat imaaliinnarlugit peerneqarsinnaanngitsut illullu eqqissisimatinneqarnerat pillugu Landstingip inatsisaa nr. 5/1980 16. oktober 1980-imeersoq). Eqqissisimatitsineq isumaqarpoq, itsarnitsat piusut

innarleqqusaanngitsut, innarlerneqaqqusaanngitsut piiarneqaqqusaanngitsullu. Nunatta Katersugaavia ukiut ingerlanerini Tasersiap tasiani eqqaanilu arlaleriarlutik misissuisarsimapput. Takutitassiami 6, q. 39/ilanngussaq 9-mi takuneqarsinnaapput nunat eriagisassat suut pineqarnersut. Nunap assinga 2007-imi misussuisinernit nutartikkanik ilaqanngilaq.

Sunniutit tamakkiisumillu kinguner

Erngup nukinga atorlugu nukissiorfik: Nukissíorfiliornikkut sumiiffik killilik sunnerneqassaaq, nunallu isikkuatigut annertuumik allannguissalluni, taamatullu kulturikkut ersiutit aserorneqassallutik.

Tasersiap tasianiit siltimik qaqitamik inissiinissaq, nunami tamanna pissappat, nunamik annertuumik pisariaqartitsivoq. Siltimik inissiinerup kulturikkut ersiutit tammartillugugillu aserussavaat, piffissat ilaanni panerlutik 'sioqqatut teqqaasutut' teqqaasinnaallutik, kulturikkut ersiutinik tammakartitsisinnaasunik.

Qulaani pineqartut kulturikkut erisutitut annertuumik sunniisinnaasutut nalilerneqarput.

Nalunaarsuutit

Sumiiffik misissorneqartoq

Assaanikkut nassaat

Aasaanerani umimmanniarneq – Maniitsoq

Ukiuunerani umimmanniarfiit

Takutitassiaq 6. Assaanikkut nassaanut kiisalu umimmanniarfinnut takutitassiaq.

Piffissami ingerlatsiviusumi kulturikkut ersiutitut sunniutissat siullertut Tasersiap tasiata qaffatsinneratigut/appartinneratigut pissapput, sermip nikerarneranit uumassuseqartut aserorneqarsinnaammata kiisalu ujaqqat allallu nikisinneqarsinnaallutik. Tatsimi erngup allanngorartinneqarneratigut sinaani siku ukiumi apparsinnaavoq, taamatullu sinaanik neriuisinnaalluni kulturikkut ersiutinik sequtserisumik.

Sarfartuup Kuuani erngup ingerlaartup allanngortinneqarneratigut sumiiffiit masarsoqarfiusut parngutissapput kulturikkut ersiutinik tammartitsumik. Avannaa-tungaani inissiiinikkut tamanna malunnarnerussaaq.

Aatsitassarsiorneq: Nukissiorfiliornermik sanaartornermisut aatsitassarsiornermut atatillugu sanaartorneq ingerlatsinerlu sunniuteqassapput, sunniutissallu siullertut tassaassapput nunap isikkuatigut allanngortitsinermit itsarnitsanik annaasaqarnissaq. Sunniutissaq pingaaruteqartut nalilerneqarpoq.

Piniarneq takornariaqarnerlu: Pisunit taakkunannga sunniutissat siullertut tassaassapput angalasogalerneratigut kulturikkut ersiutit nungullarsarneqarnissaat kiisalu katersinikkut nungusarneqarsinnaanissaat.

Tamakkiisumik sunniutit: Nukissiorfiliornermi kiisalu aatsitassarsiornermi sanaartornerup nalaani kulturikkut ersiutitut sunniutissat annertussapput aseruissallutillu.

Sumiiffimmi angallattoqalerneratigut (snescooterit, ATV, pisuttut) sunniutissat annikinnerussapput, sumiiffilli annertoq, Arnangarnup Qooruanik ilanngullugu, pineqarpoq. Tamanna annertuumik pingaaruteqartut nalilerneqanngilaq.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Sanaartornerup nalaani kulturimut ersiutit eqqarsaatigineqarsinnaapput, tassa illut, aqquserngit allallu sapinngisamik avaqqullugit sanaartortoqarsinnaalluni.

Piniarnermit takornariaqarnermillu sunniutissat annikillisarneqarsinnaapput kulturikkut ersiutit innimigineqarnissaannut paasissutissiinikkut. Immaqa sumiiffiit ilaat pingaarutilinnik kulturikkut ersiutitallit tikinneqaqqusaanngitsut nalunaaqutserneqarsinnaapput.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit

Sumiiffimmi kulturikkut ersiutit pingaarutillit sumiissusersineqarsimasut misissorneqarlutillu nalunaarsorneqassapput.

Nakkutilliineq

Kulturikkut ersiutit pingaarutillit nungullarsarneqarnerat/allanngortiterneqarnerat nakkutigineqarli.

8 PEQQISSUSEQ INNUTTALLU

8.1 Peqqissuseq

Pissutsit atuuttut nassuiarneqarnerat

Sumiiffimmi misissorneqartumi aalaakkaasumik inoqanngilaq. 130 km-it iluanni nunaqarfeqarpoq sisamanik, Kangerlussuaq ilanngullugu, kiisalu illoqarfiit Maniitsoq Sisimiullu. Nukissamut kiassarnermullu uulia atorineqarpoq. Sisimiuni erngup nukia atorlugu nukissiorfiliortoqarpoq nukimmik pilersuisussamik.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Erngup nukinga: Sanaartornermi inuit 2.000-it missaanniittut sumiiffimmi sulissapput, tassanilu illoqarfiliortoqassaaq. Sulisut nikeriarsinnaanerit tikeraallu qanoq amerlatigissanersut apeqqutaatillugu sulisut sumiiffimmik sunniissapput, qangaaniilli kulturi sunnerneqassalluni. Aamma najugaqartut avataaniit tikerarneqarpallaarnikkut puullaaqitinneqarsinnaapput. Sunniut tamanna pingaaruteqartut nalilerneqarpoq, avannaa-tungaanilu kujataa-tungaanillu sorlermi inissiinissaq tassani apeqqutaassanngilaq.

Nukissiorfimmiit sinnilimmik nukissioraanni uuliamik nukissiorneq taarserneqarsinnaavoq. Tamanna uuliamik tunngavilimmik nukissiorfeqarnermiit annikinnerusumik mingutsitsissaaq nipiliunnginnerullunilu.

Aatsitassarsiorneq: Sunniutissat erngup nukinganik atuinnermisut issapput, tassaassallutik aatsitassarsiornermik ingerlatsinnermit pisut.

Piniarneq takornariaqarnerlu: Sunniutissat erngup nukinganik atuinnermisut issapput – taamatulli annertutiginningsumik sakkortutiginningsumillu.

Tamakkiisumik sunniutit: Misilittakkat naapertorlugit inuit qanittuani najugaqartut avataaniit tikerarneqarpallaarnikkut puullaaqitinneqarsinnaapput, kulturetoqarlu annaaneqassaaq. Sunniutissat nukissiorfiliornerup nalaani siullertut pisussatut nalilerneqarput, aatsitassarsiornermiillu pisussanit annikinnerullutik, tassani sulisut taamatut amerlatiginngitsut pineqarmata.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Inuit qanittuni najugaqartut sunnerneqarnissaat killilersimaarniarlugu sulisut avataaneersut illoqarfinnut/nunaqarfinnut ingerlasinnaanerit killilersorneqarsinnaavoq. Tamannali aamma pisiniarfiit, kiffartuussiviit, sanalukkanik tunisassiortut il.il. isertitaasa annikinnerunerisigut pitsaannginnerusumik kinguneqartitsisinnaavoq.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit
Soqanngilaq

Nakkutilliineq
Soqanngilaq

8.2 Silamiinneq piniarnerlu

Pissutsit atuuttut nassuiarneqarnerat

Kangerlussuup eqqaani Angujaartorfiup Nunaa piniarnernut, aalisarnernut aasami aallaarsimaarnernut/illuaqqaniinnernut ilaatigut atorneqartarpoq. Tuttoqarpoq umimmaqarlunilu kiisalu terianniat, ukallit aqissillu taamatulli piniarneqartartut. Kangerlussuatsiami eqaluit, qalerallit allallu aalisarneqartarput puisinniartoqartarlunilu.

Namminersornerullutik Oqartussanit Kangerlussuup Aquneqarnissaanut Pilersaarusiortoqarpoq, tuttunut umimmannullu piniarneq piniariaatsinut immikkoortiterneqassallutik (inuussutissarsiutigalugu piniarneq, sunngiffimmi piniarneq, akiliillunilu piniarneq), taakkua tamarmik immikkut piniarfissanik piniarnissamullu piffissanik tunineqassallutik.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Erngup nukia atorlugu nukissiorneq: Nukissiorfiliorneq tassungalu atatillugu sanaartukkat, aqqusinniornerit il.il. eqqaani inuit sulisullu nunamut annertunermut piniarlutillu aalisarlutillu angalanissamut periarfissaqarnerulissapput. Immaqa Tasersiap tasianut umiatsianik ingerlasoqarsinnaangussaaq, taamatullu nunarujussuaq tikinneqarsinnaalissalluni.

Aqquserngit qanittuini illuaqqiornissamut soqutiginninneq annertusissaaq, tassa atortussanik assartuinissaaq ajornannginnerulissammat.

Sunniutissat qulaani taaneqartut pitsaasutut pingaaruteqartutullu nalilernerqarput, tassa sumiiffiup piniarnermut, aalisarnermut asimiiffissatullu atorneqarnissaa eqqarsaatigalugu.

Aatsitassarsiorneq: Sunniutissat erngup nukinga atorlugu nukissiorfiliornertut ipput.

Piniarneq takornariaqarnerlu: Pisut taakkua sumiiffimmi annertusarneqassappata, piniarnerup takornariaqarnerullu akornanni soqutigisatigut aporaattoqarnissaanut periarfissaqarpoq.

Tamakkiisumik sunniutit: Ataatsimut isigalugu naatsorsuutigisariaqarpoq suumiiffimmi piniarneq, silami sukisaarsarneq kiisalu illuaqqiorneq soqutigineqarnerulissasut. Tamanna eqqaamiunut sulisunullu tamanut atuuppoq. Avannaa-tungaani kujataa-tunganiluunniit inissiigaanni sunniutissaq assigiippoq, tassami qanorluunniit inissiinermi Kangerlussuup eqqaani umiarsualiviliortoqassammat ilaatigullu illoqarfiliamut aqqusinniortoqarluni.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Naleqquttuussaaq sumiiffimmi illuaqqiornissaq eqqarsaatigalugu pilersaarusiornikkut sumiiffiullu atorneqarnissaanut allatigullu iluarsartuussinikkut aaqqissuussamik iluarsartuunneqassasoq.

Piniarnerup takornariaqarnerullu aporaatinnginnissaat pinaveersaarniarlugu pisussat taakkua ataqatigiissaarneqartariaqarput. Taamatuttaaq nakkutilliisoqartariaqarpoq, tassa piniarnerup aalisarnerullu annertussusaannit akiliisitsilluni piniarneq aalisarnerlu akornuserneqannginnissaa qulakkeerniarlugu.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit
Soqanngilaq

Nakkutilliineq
Soqanngilaq

9 SUMIIFFIMMI INERIARTORNEQ INUUSSUTISSARSIUTILLU

9.1 Takornariaqarneq

Pissutsit atuuttut nassuiarneqarnerat

Maannakkorpiaq Kalaallit Nunaanni takornariaqarneq siuariartorfiuvoq Naalakkersuisunillu kissaatigineqarpoq piffissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu takornariaqarneq tassaalissasoq Kalaallit Nunaata aningaasarsiornerani tunngaviususaaq, aatsitassarsiorneq aalisarnerlu peqatigalugit.

Kangerlussuaq eqqaalu takorniarfittut pingaartuuvoq, takornariarpassuit atlantikoq ikaarlugu timmisartunut mittarfikkoortarlutik. Kangerlussuarmi misigisassat ilagaat sermersuaq, tuttut, umimmaat, qaqqat soqutiginarlut kiisalu piniarnissamut aalisarnissamullu periarfissat.

Angujaartorfiup Nunaa takornarianut annertuumik atorneqartarpoq, akiliisitsilluni piniarneq ilanngullugu. Maannakkorpiaq Kangerlussuarmi ingerlatsinermut pilersaarut suliarineqarpoq.

Aammattaaq eqqarsaatigineqarpoq takonarissanut misigisassanut piginnaatitsissutitut inatsisiliorinissaq, tassani takornariartitsisoq nunamik aalajangersimasumik piniarnermut/aalisarnermut atorneqarsinnaasumut kisimiilluni atuisinnaatitaanermik tunineqarsinnaassalluni. Tamanna Arnangarnup Qooruanut sumiiffimmullu misissorneqartumut akiliisitsilluni piniartitsinermut/aalisartitsinermut tunngatillugu naleqquttuussaaq.

Sunniutit tamakkiisumillu kingunerit

Erngup nukia atorlugu nukissiorneq: Sanaartukkat, aqquuserngit il.il. sumiiffimmik sunniissapput, tassa nuna atorneqanngitsutut isikkoqarunnaassammat, tamannalu takonarissanut piniartitsinernilu misigisassanut sunniuteqassaaq. Sumiiffiup kusanassusaata immineq naleqassusaa apeqqutaasumik sunnerneqassasoq nalilerneqarpoq.

Nukissiorfiliornermut atatillugu aqqusinniat nunamut siornatigut tikikkuminaassimasunut anngussinnaaneq ajornarunnaarsissavaat.

Aatsitassasiorneq: Sunniutissat erngup nukinga atorlugu nukissiorfiliornertut ipput.

Piniarneq takornariaqarnerlu: Piniarnerup takornariaqarnerullu soqutigisatigut aporaaffeqarnissaannut periarfissat annertusissapput, tassa sumiiffimmi taakkua annertusissappata. Takonarissat pinialuttullu amerlippata nunami tikinneqarujitsumiinnertut misigisimaneq annikillissaaq.

Tamakkiisumik sunniutissat: Nukissiorfiliortoqarlunilu aatsitassarsiortoqassappat sumiiffik annertuumik sunnerneqassaaq. Ataatsimut isigalugu nunap tamassuma nakernassusia annikillissaaq.

Sanaartukkalli aamma pitsaasumik sunniuteqarsinnaapput, tassa nunamut tassunga takonarissanik ajornannginnerusumik angallassisoqalersinnaassammat, soorlu aqquuserngit atorlugit akiliisitsilluni

piniaartitsinerni aalisariatitsinernilu. Aammaattaaq takorloorneqarsinnaavoq erngup nukinga atorlugu nukissiorfik immaqalu diamantisiorfik immineq takusassatut inississinnaasut.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut

Sanaartukkat, illut innaallagissamut aqcutit il.il. sapinngisamik nunami ersinnginnerpaamik sananissaat eqqarsaatigineqassaaq, nunap attorneqarsimanngitsutut misinnarnera sapinngisamik pigiinnarniarsaralugu.

Kulturikkut ersiutit naasullu qaqutigoortut illersorniarlugit takornarissat allallu piumasaqaatinik malittarisassanillu paasissutissinneqassapput.

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit

Ilisimaneqanngilaq Kangerlussuatsiaamut umiarsuit takornarissanik angallassisartut qanoq ilorpartartigisarnersut, qanorlu nukissiorfik, innaallagissap aqcutai il.il. takusassatigut ajoqusiitigissanersut.

Kangerlussuatsiaap eqqaani nukissiorfiliornermi imeq tarajoqanngitsoq annerusoq kangerlummot ingerlasassaaq, taamatullu sikusarnerulissalluni, umiarsuarnut takornarianik angallassisunut tikikkuminaallisitsinermik isumaqarsinnaasumik.

Nakkutilliineq

Soqanngilaq

9.2 Inuussutissarsiutit allat

Pissutsit atuuttut nassuiarneqarnerat

Kangerlussuatsimi puillasoq sumiissuserneqarsimavoq, imerneqarsinnaasutut avammullu tuniniarneqarsinnaasutut atorneqarluarsinnaasoq. (takujuk takutitassiaq 3, q. 15/ilanngussaq 6).

Kangerlussuarmiit marraq/silti atorlugu qammasissiorneq misilittarneqarsimavoq.

Sunniutit tamakkiisumillu kinguneri

Erngup nukia atorlugu nukissiorneq: Sanaartornerup nalaani inuit avataaneersut amerlasuut sulisinneqassapput, tamanna eqqaamiunut aningaasat kaaviiartut amerlinerannik kinguneqassaaq, akit qaffannerinik kinguneqarsinnaasumik. Suliffeqarfeqarfiup sulisussanik annertuumik aallerfigineqarnissaa pisinnaavoq, eqqaamiut sanaartornermi qanoq peqataatiginerat apeqqutaatillugu.

Aatsitassarsiornerit: Sunniutissat erngup nukinga atorlugu nukissiorfiliornertut ipput, siullertulli ingerlatsinerup nalaani pissallutik.

Piniarneq takornariaqarnerlu: Eqqaamiuni isertitat amerlissapput.

Tamakkiisumik sunniutissat: Sunniutissat siuliani taaneqartut annertunerussapput nukissiorfiliornissamik sanaartornissaq aatsitassarsiornermik ingerlatsinermik peqateqartumik pissappat.

Nukissaq sinneruttoq sumiiffimmi aatsitassarsiornermut immaqalu allatigut suliffissuarmik annertuumik innaallagissamik pisariaqartitsisumik pilersitsinermi atorneqarsinnaavoq. Ilisimaneqarpoq Kangerlussuarmiit marraq/silti atorlugu qarmasissialiornissaq sulissutigineqartoq, sumiiffimmi suliffiliornissamut periarfissiisinnaasumik.

Iliuusissat iluaqutaasinnaasut
Soqanngilaq

Ilisimasatigut amigaatit misissuinissanullu siunnersuutit
Soqanngilaq

Nakkutilliineq
Soqanngilaq

10 ATUAKKAT NAJOQQUTARINEQARTUT

Aastrup P (red.) 2004: Samspillet mellem rensdyr, vegetation og menneskelige aktiviteter i Vestgrønland. - Grønlands Naturinstitut, Teknisk rapport nr. 49

Boertmann D 1994: An annotated checklist to the birds of Greenland. - Meddelelser om Grønland, Bioscience 38, 63 pp.

Boertmann D 2005: Råstofaktiviteter og natur- og miljøhensyn i Grønland. - Faglig rapport fra DMU, nr. 524, 101 pp.

Forbes BC, Ebersole J & Strandberg B 2001: Anthropogenic disturbance and patch dynamics in circumpolar Arctic ecosystems. - Conservation Biology 15: 954-969.

Fredskild B 1996: A phytogeographical study of the vascular plants of West Greenland (62°20'-74°00'N) - Meddelelser om Grønland, Bioscience 45, 157 pp.

IMN arbejdsgruppen 2007: Den endelige rapport med en indledende vurdering af konsekvenserne for infrastruktur, sundhed, miljø, natur og kulturhistorie ved anlæggelsen af en aluminiumssmelter mellem Sisimiut og Nuuk. - IMN arbejdsgruppens endelige rapport, 62 pp.

Jensen DB (red.) 1999: Grønlands Biodiversitet - et landstudie. - Pinngortitalerifik, Grønlands Naturinstitut, 198 pp.

Johansen P, Asmund G, Glahder CM, Aastrup P & Secher K 2001: Minedrift og miljø i Grønland. - Tema-rapport fra DMU, 38/2001, 56 pp.

Johansen P, Asmund G & Aastrup P 2007: Miljømæssige problemstillinger og løsningsmuligheder i forbindelse med anlæg og drift af vandkraft og en aluminiumssmelter i Grønland. – Redegørelse til Grønlands Hjemmestyre, Direktoratet for Miljø og Natur, Afdeling for Arktisk Miljø, Danmarks Miljøundersøgelser, Århus Universitet.

Lisborg TD & Teilmann J 1999: Spættet sæl i Kangerlussuaq/Søndre Strømfjord. - Teknisk rapport nr. 23, Grønlands Naturinstitut, 42 pp

Maniitsoq kommune 2007: Kraftværker i Maniitsoq kommune. - Vandkraft i Maniitsoq kommune, notat, 22 pp.

Mosbech A (ed.) 2002: Potential environmental impacts of oil spills in Greenland. - NERI Technical Report, No. 415.

Mosbech A & Glahder C 1991: Assessment of the impact of helicopter disturbance on moulting pink-footed geese *Anser brachyrhynchus* and Barnacle geese *Branta leucopsis* in Jameson land, Greenland. - Ardea 79: 233-238.

Nellemann C, Vistnes I, Jordhøy P & Strand O 2001: Winter distribution of wild reindeer in relation to power lines, roads and resorts. - Biological Conservation 101: 351-360.

Nielsen SS, Mosbech A & Hinkler J 2000: Fiskeriressourcer på det lave vand i Vestgrønland. En interviewundersøgelse om forekomsten af lodde, stenbider og ørred. - Arbejdsrapport fra DMU, nr. 118, 98 pp.

Olsvig S & Mosbech A 2003: Fiskeriressourcer på det lave vand i det nordlige Vestgrønland. - Arbejdsrapport fra DMU, nr. 180, 74 pp.

Overrein Ø 2002: Virkninger av motorferdsel på fauna og vegetasjon. - Rapportserie nr. 119. Norsk Polarinstitutt, Tromsø.

Reimers E & Colman J 2006: Reindeer and caribou (*Rangifer tarandus*) response towards human activities. – Rangifer 26: 55-71.

Råheim E 1992: Registration of vehicular tracks on the Svalbard archipelago. - Norsk Polarinstitutts Meddelelser, Nr. 122.

Sisimiut kommune 2007: Vandkraftpotentialet ved Tasersiaq. - Sisimiut kommunes notat om vandkraft, 5 pp.

Stroud DA 1992: Greenland White-fronted Goose *Anser albifrons flaviostris*, international conservation plan. - National parks and wildlife service of the office of public works, Ireland/IWRB, draft working document: executive summary, 21 pp.

Teilmann J & Dietz R 1993: Status of the harbour seal (*Phoca vitulina concolor* L.) in Greenland. - Greenland Environmental Research Institute, Technical Report, 33 pp.

Vistnes I & Nellemann C 2001: Avoidance of cabins, roads, and power lines by reindeer during calving. - Journal of Wildlife Management 65: 915-925.

Weise FK, Robertson GJ & Gaston AJ 2004: Impacts of chronic marine oil pollution and the murre hunt in Newfoundland on thickbilled murre *Uria lomvia* populations in the eastern Canadian Arctic. - Biological Conservation 116: 205-216.